

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
На тему «ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: АНАЛІЗ РЕГУЛЯТОРНОЇ
ЕФЕКТИВНОСТІ »

Виконала студентка 2 курсу, групи ОП.м-11
Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Сергієнко Юлія Олегівна
Керівник: к.е.н. ,доцент.Кравченко О.В.

Суми – 2022 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи магістра на тему:

«ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: АНАЛІЗ РЕГУЛЯТОРНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ»

студентки Сергієнко Юлії Олегівни

Загрозливі тенденції погіршення сучасного стану навколишнього середовища, спричинені впливом економічних суб'єктів та окремих осіб, зумовлюють необхідність розробки ефективної екологічної політики. Така політика в контексті розгляду екологічних податків та аналізу їх регуляторної ефективності має сприяти досягненню суспільством пріоритету забезпечення «чистої екології» як суспільного блага.

Вирішення всіх наявних екологічних проблем є більш ефективним, якщо ними займатися безпосередньо на місцях виникнення цієї проблеми, тобто, на місцевому рівні. Саме тому основна частина питань, пов'язаних з довкіллям вирішуються органами місцевого самоврядування. Варто зазначити, що для реалізації покладених на них функцій органам місцевого самоврядування необхідне відповідне фінансове забезпечення.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження основних теоретичних, методичних та практичних положень справляння екологічних податків в Україні.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи магістра є сукупність економічних відносин, що виникають у процесі встановлення та справляння екологічних податків в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні положення справляння екологічних податків в Україні у контексті їх взаємозв'язку з видами витрат на охорону навколишнього середовища регіонів України.

За результатами дослідження сформульовані такі висновки:

– енергетичні податки займають найбільшу частку в податкових надходженнях країн ЄС. Їх сума надходжень є найвищою в порівнянні з іншими групами екологічних податків протягом 2011-2020 роках;

– встановлено, що надходження від сплати екологічних податків є досить незначними та майже не покривають всіх витрат, які виділяються державою на відновлення, захист та охорону довкілля;

– найбільш питому частку в структурі екологічних податків займає податок, який сплачується за викиди в атмосферне повітря. Відповідно до прогнозованих даних, в майбутньому слід очікувати зменшення надходжень від сплати екологічного податку.

– відповідно до проведеного регресійного аналізу встановлено, що існує прямий зв'язок між надходженнями від місцевих податків та витратами, що витрачаються на очищення зворотних вод, захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, збереження біорізноманіття і середовища існування та інші витрати. Також встановлено, що існує взаємозв'язок між податком за викиди в атмосферне повітря та витратами на охорону атмосферного повітря. Екологічний податок за викиди безпосередньо в водні об'єкти впливає на витрати на очищення зворотних вод, захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, поводження з відходами та збереження біорізноманіття і середовища існування.

– було сформовано ймовірні шляхи реформування справляння енергетичного податку відповідно до зарубіжного досвіду та запропоновано найбільш можливий з них для впровадження в Україні.

Ключові слова: екологічні податки, світовий досвід, місцеві бюджети, регуляторна ефективність, регресійний аналіз даних.

Зміст кваліфікаційної роботи викладено на 63 сторінках, зокрема список використаних джерел із 65 найменування, розміщений на 7 сторінках.

Робота містить 6 таблиць, 16 рисунків, а також 4 додатки, розміщених на 4 сторінках.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2022 рік.

Рік захисту роботи – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	7
1.1 Економічна сутність та цілі екологічного оподаткування.....	7
1.2 Еволюція та розвиток екологічного оподаткування в Україні.....	13
1.3 Досвід функціонування екологічного оподаткування у країнах ЄС... ..	17
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	24
2.1 Фіскальна ефективність справляння екологічних податків в Україні.....	24
2.2 Поточні та прогнозовані тренди надходження екологічних податків до місцевих бюджетів	30
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	36
3.1 Дослідження впливу екологічних податків на сталість економічного розвитку	36
3.2 Напрями реалізації потенціалу енергетичних податків на основі зарубіжного досвіду.....	46
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	52
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Однією з основ розвитку держави та економіки є екологічна рівновага, що досягається за допомогою регулювання діяльності людини в галузі природокористування та охорони навколишнього середовища. Необхідність досягнення паритету між економічними інтересами суспільства та збереженням біосфери планети обумовлюється безпосереднім впливом екологічних катаклізмів на якість та тривалість життя людини.

У зв'язку з цим особливо актуальним стає проектування сучасних ринкових інструментів економічного регулювання галузі екології, які разом із здійсненням функцій з охорони природи могли б забезпечувати суттєву частку державних видатків у сфері екології.

В даний час екологічні податки є одними з основних інструментів регулювання природоохоронної діяльності, а також важливим джерелом доходів, що спрямовуються на вирішення екологічних завдань та природоохоронну діяльність.

Мета роботи полягає у дослідження основних теоретичних, методичних та практичних положень справляння екологічних податків в Україні в контексті забезпечення виконання цілей їх функціонування.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань:

- дослідити поняття «екологічні податки», їх класифікацію за критерієм цільового призначення;
- дослідити цілі екологічного оподаткування та напрями реалізації залучених коштів від сплати екологічних податків;
- проаналізувати особливості функціонування екологічного оподаткування в Україні;
- дослідити світовий досвід справляння екологічного оподаткування в країнах Європейського Союзу ;

- проаналізувати фіскальну ефективність екологічних податків в Україні;
- проаналізувати поточні тренди надходжень від екологічних податків до місцевих бюджетів України;
- дослідити взаємозв'язок між екологічними податками та показниками видатків на охорону навколишнього середовища в розрізі всіх областей України;
- запропонувати пропозиції по удосконаленню методики функціонування екологічного оподаткування в Україні на основі зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, що виникають між державою та населенням у процесі встановлення та функціонування системи екологічних податків в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні положення справляння екологічних податків в Україні у контексті їх взаємозв'язку з регіональними видатками на охорону навколишнього середовища.

У процесі написання роботи використовувалися такі методи: аналіз та синтез, систематичне і хронологічне спостереження, узагальнення інформації, табличний та графічний аналіз, регресійний аналіз, економічне та математичне моделювання.

Інформаційною основою дослідження є вітчизняні нормативно-правові акти, такі як Податковий кодекс України, офіційні дані Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України та результати наукових досліджень з питань екологічного оподаткування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

1.1 Економічна сутність та цілі екологічного оподаткування

В наш час важливість і роль екології у житті цілого суспільства та окремо кожної людини досить важко переоцінити. Адже всі проблеми навколишнього середовища, з якими ми сьогодні маємо справу прямо впливають на якість життя та добробут населення.

Внаслідок нерозумного використання людьми природних ресурсів проблема збереження довкілля займає досить вагоме місце в плануванні видатків бюджету України. Щорічно держава має виділяти кошти як з місцевих, так і державних бюджетів на забезпечення охорони навколишнього середовища.

Проте, важливо розуміти, що вирішення екологічної проблематики можливе лише у разі консолідації зусиль держави, органів місцевого самоврядування, власників бізнесу та окремо кожного громадянина. Саме такий підхід зможе забезпечити перехід держави від суспільства споживачів до громадянського суспільства, яке свідомо робить вибір в бік збереження екології.

Збереження довкілля, як і будь-які інші заходи потребують значного фінансування. Чималу роль у фінансуванні природоохоронних заходів, як уже було зазначено, має відігравати саме держава.

Одним і заходів, який може заохочувати перехід населення до більш екологічного вибору та підвищувати суму бюджетних ресурсів для підтримання різноманітних проєктів по охороні навколишнього середовища є екологічне оподаткування. Так як, воно виконує комплексну функцію регулювання соціально-економічних процесів, маючи при цьому величезний вплив на вирішення проблем екологічного характеру. Воно здатне впливати на

рівень екологічного комфорту населення та стимулювати розвиток екологічно чистих та безпечних виробництв.

Застосовуючи його в поєднанні з іншими доступними інструментами, воно може допомогти здійснити коригування, необхідні для вирішення екологічних і кліматичних викликів, які постають перед людством сьогодні.

Сутності поняття екологічного оподаткування, класифікації екологічних податків присвячено досить велика кількість наукових робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, проте дане питання потребує більше детального розгляду у контексті значення та цілей екологічного оподаткування.

В загальному розумінні, екологічним оподаткуванням слід вважати сукупність платежів, що сплачуються юридичними та фізичними особами до державних та місцевих бюджетів для стимулювання їх раціонального природокористування відповідно до податкових баз, які є екологічно направлені [31].

В Україні основним елементом системи екологічного оподаткування є екологічний податок. Підходи науковців до визначення поняття «екологічний податок» наведені в додатку Б.

Взагалі, метою екологічного оподаткування є переведення екологічної шкоди у ставки податків, які мають сплачувати громадяни або підприємства для того, щоб спрямувати вибір виробництва та споживання в більш екологічно чисте русло [57].

Екологічне оподаткування потенційно може стосуватися всіх аспектів охорони навколишнього середовища та його збереження. Боротьба зі зміною клімату, забрудненням – особливо забрудненням повітря та води – і тиск на навколишнє середовище, зокрема через споживання ресурсів і втрату біорізноманіття як сприяючі фактори, такі як викиди газів і використання потенційно шкідливих речовин, можуть бути об'єктом податкового оподаткування [39].

Ефективність справляння екологічного оподаткування насамперед залежить від його цілей. Тому дослідивши сутність екологічних податків,

варто також розглянути їх класифікацію. Так як, види екологічних податків, які функціонують на певній території встановлюються відповідно до встановлених екологічних цілей.

На рисунку 1.1 зображена класифікація екологічних податків відповідно до їх цільового призначення.

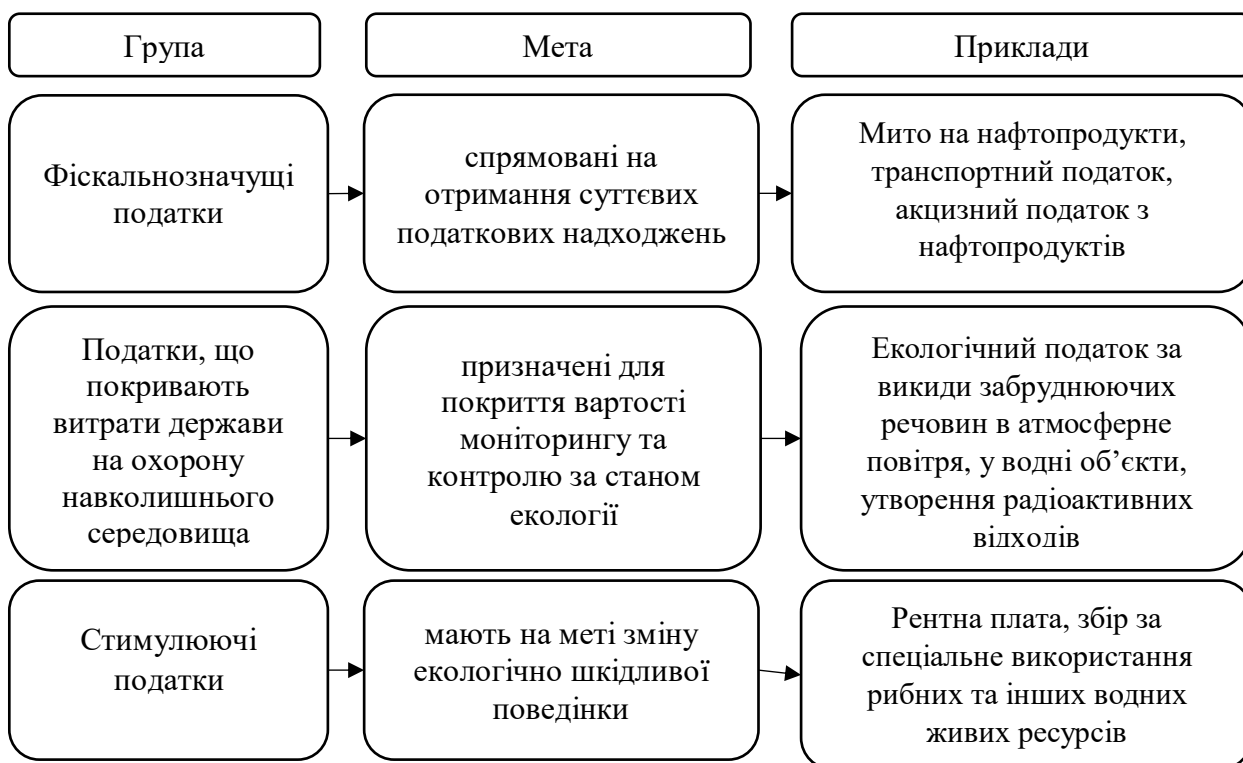

Рисунок 1.1 – Класифікація екологічних податків за критерієм цільового призначення

Джерело: сформовано автором за даними [31,40]

Таким чином, виділяють три групи податків відповідно до цілі їх ведення. Перша група податків – це податки, які збільшують податкові доходи і виконують саме фіскальну функцію. Вони також включають в себе податки на енергію та низку інших неенергетичних податків.

Друга група податків стосується покриття витрат, понесених на охорону навколишнього середовища. В більшості випадків, це або плата за певну конкретну екологічну послугу або цільові збори, які в майбутньому витрачаються на відповідні екологічні цілі, встановлені державою.

Остання група включає в себе податки, метою яких є, насамперед, зміна екологічно шкідливої поведінки населення, а не підвищення податкових доходів держави. Тому цей податок виконує саме стимулюючу функцію. Отримані податкові надходження часто також витрачаються на проведення заходів, що ведуть до заохочення населення зміни своєї поведінки шляхом ведення додаткових пільг або певних грантів.

Варто зазначити, що ці три типи екологічних податків не є взаємовиключними: плата за покриття витрат може мати стимулюючі ефекти, а доходи від екологічного податку можуть бути частково використані для відповідних екологічних цілей. Цілі ведення та функціонування певних податків можуть з часом змінюватись. Однак наведена класифікація за допомагає з оцінкою ефективності.

Регулюючі або стимулюючі екологічні податки покликані в першу чергу вплинути на поведінку платників податків. Їх мета полягає в зменшенні кількості шкоди навколишньому середовищу, яка наноситься населенням. При цьому, у держави не має наміру отримати додаткові доходи до державного бюджету. В той самий час, екологічні податки як джерело доходів бюджетів також можуть впливати на поведінку, але при цьому мати значний фіскальний ефект [40].

Також відповідно до сфери впливу екологічного оподаткування доречно було б дослідити класифікацію екологічних податків в контексті їх можливих об'єктів оподаткування.

Дана класифікація є найбільш використовуваною та популярною. Відповідно до неї, екологічні податки поділяють на енергетичні, транспортні, ресурсні та податки на забруднення.

Енергетичні податки включають в себе податки на енергоносії, які використовуються як в транспортних, так і стаціонарних цілях. Основними енергетичними продуктами для транспортних цілей є насамперед бензин та дизельне паливо. Енергетичні продукти для стаціонарного використання включають в себе природний газ, паливні олії, вугілля та електроенергію.

Транспортні податки є групою податків, пов'язаних з володінням і користуванням транспортними засобами. При цьому важливо, що податки на бензин, дизельне паливо та інше транспортне паливо включені до складу енергетичних податків та не відносяться до транспортних податків.

Податки за забруднення довкілля є податками на розраховані або передбачувані викиди шкідливих речовин в атмосферу та воду, на шумові ефекти, а також на діяльність, пов'язану з керуванням відходами виробництва. Податки на забруднення представлені великою кількістю різноманітних платежів та включають кілька підгруп залежно від об'єкта забруднення.

Ресурсні податки являють собою податки на водокористування, видобуток окремих корисних копалин, ведення лісового господарства. Тобто, ресурсні податки стягуються при експлуатації природних ресурсів, зокрема води, корисних копалин (за винятком нафти та газу) та лісів, у комерційних цілях. Однак поки не встановлено, чи є добування природних ресурсів є шкідливим, хоча зрозуміло, що це може призвести до таких екологічних проблем, як ерозія ґрунтів та забруднення [55].

Таким чином, проведений аналіз сутності та класифікації екологічних податків дозволяє виділити основні цілі екологічного оподаткування. Адже, перш ніж, вводити та покращувати в майбутньому певні процеси, завжди необхідно розуміти мету.

На рисунку 1.2 систематизовано цілі екологічного оподаткування та напрями його реалізації.

Відповідно до рисунку 1.2, основною метою введення екологічних податків слід вважати стимулювання населення змінити поведінку, яка шкодить навколишньому довкіллю та акумулювання коштів для його відновлення та збереження.

В результаті, екологічні податки мають зменшити негативні зовнішні ефекти впливу населення на НПС та стимулювати їх до змін в контексті використання природних ресурсів.

Тобто, екологічне оподаткування перешкоджає антиекологічній поведінці та спонукає платників податків захищати навколишнє середовище шляхом використання відновлювальних джерел, фінансування екологічних проєктів стосовно збереження екології та модернізації виробництва для зменшення кількості викидів, забруднення та відходів.

Для держави, насамперед, важлива фіскальна ціль екологічного оподаткування, так як надходження від сплати цих податків дають змогу уряду регулювати ставки інших податків або також планувати видатки з Державного бюджету на заходи по охороні довкілля.

Першопричини необхідності функціонування екологічного оподаткування	Цілі	Напрями використання акумульованих коштів від сплати екологічних податків
Необхідність стимулювання населення інвестувати в природоохоронні заходи	Превентивний спосіб захисту НПС	Застосування платниками природозберігаючих технологій, зменшення викидів та відходів
Необхідність планування державою видатків на охорону та покращення якості довкілля	Акумуляція коштів для фінансування таких заходів	Фінансування державою заходів по охороні та відновленню навколишнього середовища
Зацікавленість держави в поповненні доходів Державного бюджету	Фіскальна ціль	Використання коштів для поповнення доходів бюджетів різних рівнів

Рисунок 1.2 – Цілі екологічного оподаткування

Джерело: сформовано автором за даними [6,23,29]

Таким чином, головною метою функціонування екологічних податків є їх здатність змінити систему взаємовідносин між державою, законодавством та його порушниками для збереження навколишнього середовища та його відновлення.

Якщо ціна втрат для виробника за забруднення навколишнього середовища набагато нижче, ніж за дотримання екологічного законодавства,

то в такому випадку саме екологічні податки мають виконувати регуляторну функцію та система оподаткування повинна регулювати ціну, яку заплатить виробник-забруднювач.

Заподіяння шкоди виробником продукції навколишньому середовищу має не тільки приносити стабільні надходження до бюджету країни, але й змінити поведінку забруднювача, тобто стимулювати його до зменшення викидів забруднюючих речовин, а заощаджені кошти спрямовувати на модернізацію виробництва.

Таким чином, екологічне оподаткування стає одним із основних важелів впливу на населення при вирішенні екологічних проблем, а рівень ефективності впровадження екологічних податків безпосередньо впливає на якість навколишнього середовища. Також встановлено, що сучасний стан екосистем вимагає переведення екологічного оподаткування на якісно новий рівень впливу на проблеми охорони навколишнього середовища.

1.2 Еволюція та розвиток екологічного оподаткування в Україні

Досліджуючи ефективність справляння екологічного оподаткування, цікавим є аналіз його розвитку з часів здобуття Україною незалежності. Так як, відповідно до нього можна зробити висновок, які екологічні податки та збори встановлювалися та функціонували та наскільки їх справляння було доцільним для досягнення поставлених цілей в контексті захисту та збереження навколишнього природного середовища (далі – НПС) державою та населенням.

Першим нормативно-правовим актом щодо встановлення податків та платежів на території України був Закон Української РСР «Про систему оподаткування».

Відповідно до його положень, першим податком екологічного спрямування, який був встановлений та сплачувався на території України є екологічний податок, метою якого було отримати державою так звану

компенсацію за нанесену шкоду довкіллю. Так як, діяльність підприємств призводила до погіршення якості природних ресурсів [29].

У 1994 році було введено «плату за забруднення НПС», функціонування якої обумовлювалося положеннями Закону «Про охорону навколишнього природного середовища». Плата сплачувалася на основі лімітів, які встановлювалися у випадках забруднення НПС областей підприємствами та населенням. При цьому були додані пропорції розподілу отриманих коштів від сплати цієї плати між позабюджетними фондами державних та місцевих бюджетів.

У 1997 році плата була замінена на збір за забруднення НПС, яка зазнала безліч змін за період свого функціонування, так як з'являлася велика кількість нормативно-правових актів, які регулювали справляння екологічних зборів та постійно оновлювалися [29].

Варто зазначити, що в той самий час був створений Державний фонд НПС. Його метою була концентрація всіх отриманих коштів від сплати збору і надалі цільове фінансування заходів по охороні та збереженню природних ресурсів, наукових досліджень стосовно зниження негативного впливу населення на підприємств на довкілля та здоров'я населення. Отримані кошти пропорційно розподілялися між різними рівнями бюджетів, а саме: місцевими, обласними та державним.

Наступним етапом розвитку екологічного оподаткування став економічний експеримент, що стосувався підприємств гірничо-металургійного комплексу, який розпочався влітку 1999 року.

Підприємствам, які брали участь в експерименті, на період з 1 липня 1999 року по 1 січня 2002 року були надані податкові пільги, у тому числі екологічний збір відносився на витрати підприємства, проте не перевищував 0,15% валових витрат.

Також кошти від збору за забруднення довкілля мали розподілятися між підприємствами, місцевими та обласними органами влади. Тобто, в контексті розгляду екологічних податків частина екологічного збору залишалися у

розпорядженні підприємств, але він мав бути використаний на заходи з охорони природи у порядку, визначеному виконавчою владою.

Наступними законами України встановлювалися нові пропорції розподіли коштів та було встановлено сплачу збору в тому числі за утворення та зберігання радіоактивних відходів [61].

У зв'язку з веденням Податкового кодексу України знову було введено справляння екологічного податку на території України. Відповідно до його положень, було встановлено об'єкти оподаткування, базу, ставки та інші моменти стосовно сплати цього податку.

Надалі положення кодексу час від часу оновлювалися та деякі аспекти його справляння змінювалися, але екологічний податок став виконувати також і фіскальну функцію, окрім компенсаційної його ролі. Крім того, постійно переглядалися пропорції розподілу надходження від сплати цього податку між різними бюджетами та напрямки їх використання.

В результаті прийнятих змін, екологічний податок до кінця не зміг виконувати своїх функцій через нецільовий напрям використання надходжень від сплати цього податку. Крім того, перед державою постала проблема стосовно планування видатків на природоохоронні заходи, так як неможливо було спрогнозувати їх на довгострокову перспективу через постійні зміни пропорцій розподілу коштів.

Сьогодні виділяють п'ять об'єктів оподаткування екологічним податком, сплата якого регулюється Податковим кодексом України (рис. 1.3).

Варто зазначити, що відповідно до Закону України №2120-IX від 15.03.2022 у зв'язку з веденням воєнного стану на території України екологічний податок за 2022 рік не нараховується і не сплачується, якщо об'єкт оподаткування розташований на території ведення бойових дій або територіях, що є тимчасово окупованими [27].

З більш детальною інформацією стосовно платників податку, бази оподаткування та порядку обчислення та сплати екологічних податків можна ознайомитися в додатку В.

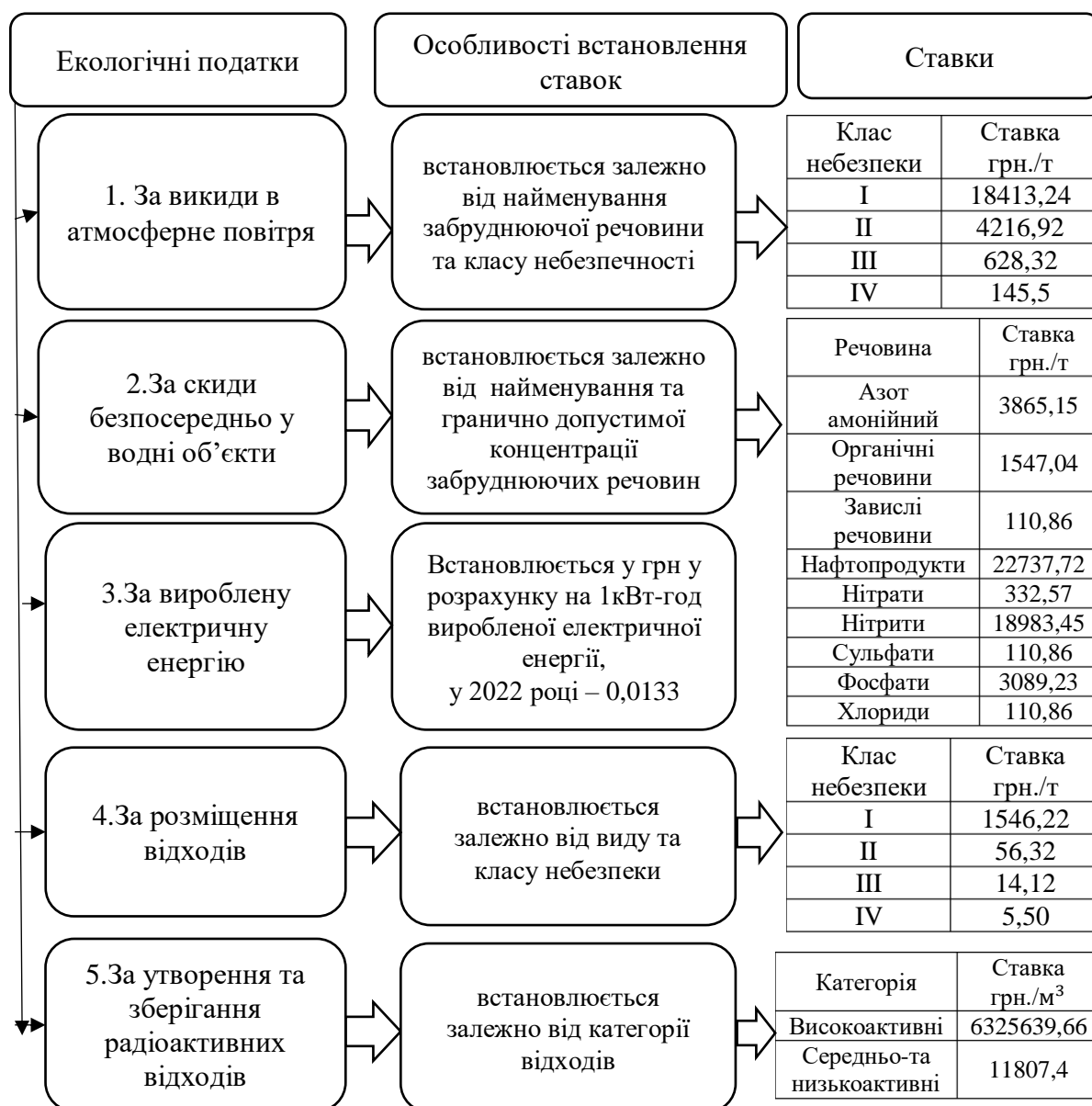

Рисунок 1.3 – Об'єкти та ставки оподаткування екологічним податком в Україні станом на 2022 рік

Джерело: сформовано автором за даними [45]

Тобто, можна виділити наступні основні тенденції еволюції екологічного оподаткування в Україні:

- ускладнення адміністрування платежів екологічного спрямування;
- зміна умов отримання дозволів та ліцензій;
- збільшення ставок екологічного податку протягом всього періоду його справляння на території України;

- зміна пропорцій розподілу коштів від сплати екологічного податку між бюджетами;
- наявна тенденція до зміни напрямів спрямування отриманих коштів.

Таким чином, можна зробити висновок, що назва платежу екологічного призначення час від часу змінювалася, переглядався склад платників податку та база оподаткування. Також змін зазнавав порядок розподілу коштів між бюджетами України. Проте, основними його властивостями, які залишалися незмінними є те, що податок є обов'язковим платежем до бюджету, має цільове призначення, сплачується платниками податку виключно в грошовій формі та відповідно до положень затверджених нормативно-правових актів.

1.3 Досвід функціонування екологічного оподаткування у країнах ЄС

У всьому світі зростає розуміння того, що існуючі системи оподаткування потребують перегляду та модернізації для вирішення поширених екологічних, соціальних та економічних проблем. Ці виклики включають технологічний перехід, демографічні зміни, зростання нерівності та потрійну екологічну кризу, а саме: зміну клімату, втрату біорізноманіття та надмірне споживання природних ресурсів.

Країни Європейського Союзу мають амбітні екологічні та кліматичні цілі та економічні інструменти, такі як екологічні податки, які можуть допомогти їх досягти. Вплив податків на якість навколишнього середовища та економічні показники є темою, присвяченою численним дослідженням, які засвідчили позитивний вплив екологічного оподаткування на економіки країн ЄС.

Це також свідчить про спільну відповідальність екологічних податків від інвестицій на захист навколишнього середовища до інструментів сталого розвитку та справедливої фіскальної системи.

Тому аналіз існуючих екологічних податків країн ЄС та наявні тенденції їх розвитку є досить перспективним напрямом вдосконалення системи екологічного оподаткування України.

Початок еволюції екологічних податків у країнах ЄС пов'язано з платою населення за споживання. Збори мали сплачувати люди, які користувалися певними екологічними продуктами або послугами тим, хто надав ці продукти або послуги.

Наступним етапом розвитку була концепція цільових зборів, вперше застосована в 1980 р., коли доходи, отримані від сплати громадянами цих зборів були витрачені на екологічні цілі, а не на надання послуг особі. Тобто, дохід міг бути витрачений на фінансування переробки екологічно шкідливих продуктів або послуг [8].

Екологічні податки були запроваджені в Європі на початку 1990-х років і стали один із найбільш часто використовуваних інструментів екологічної політики. Вони були спрямовані на оподаткування шкоди навколишньому середовищу та збільшення надходжень доходів до державного бюджету.

В цей час, основною тенденцією розвитку екологічного оподаткування було підвищення уваги населення до питань екологічних податків та усвідомлення громадян та держави в необхідності проведення реформування наявної системи оподаткування.

У березні 2010 року було схвалено нову європейську стратегію економічного розвитку на найближчі 10 років – «Європа 2020: стратегію розумного, стійкого та всеосяжного зростання». Метою якої є зробити економічне зростання незалежним від ресурсів, сприяти переходу на економіку з низьким вмістом вуглецю, збільшити використання джерел поновлюваної енергії, провести модернізацію транспортного сектора та забезпечити розумне використання джерел енергії [8].

Сьогодні, екологічні податки, які функціонують в країнах ЄС можна згрупувати в чотири різні види (рис. 1.4). Дана класифікація відповідає

формуванню статистичних даних по екологічним податкам в Європейських країнах.

Рисунок 1.4 – Класифікація екологічних податків країн ЄС

Джерело: сформовано автором за даними [18,30]

Варто зазначити, що частково екологічні податки, які сплачуються в Україні співпадають з податками, що справляються в країнах ЄС. Насамперед, група податків на забруднення відповідає по об'єктам оподаткування системі екологічного оподаткування України.

Крім того, деякі екологічні податки Європейських країн в Україні функціонують окремо, а не в групі екологічних, а саме: транспортні податки, податки на використання ресурсів в ЄС та рентна плата за спеціальне використання ресурсів, води, користування надрами в Україні.

Важливим етапом для аналізу практики справляння екологічного податку в країнах ЄС є дослідження його фіскальної ефективності. Відповідно до них, можна зробити висновки про те, який вид екологічного податку є найбільш доцільним для вдосконалення або впровадження в Україні та,

взагалі, цікавим є дослідження тенденції надходжень екологічних податків до бюджетів країн ЄС.

На рисунку 1.5 зображено структуру та еволюцію надходжень від екологічного податку до країн ЄС.

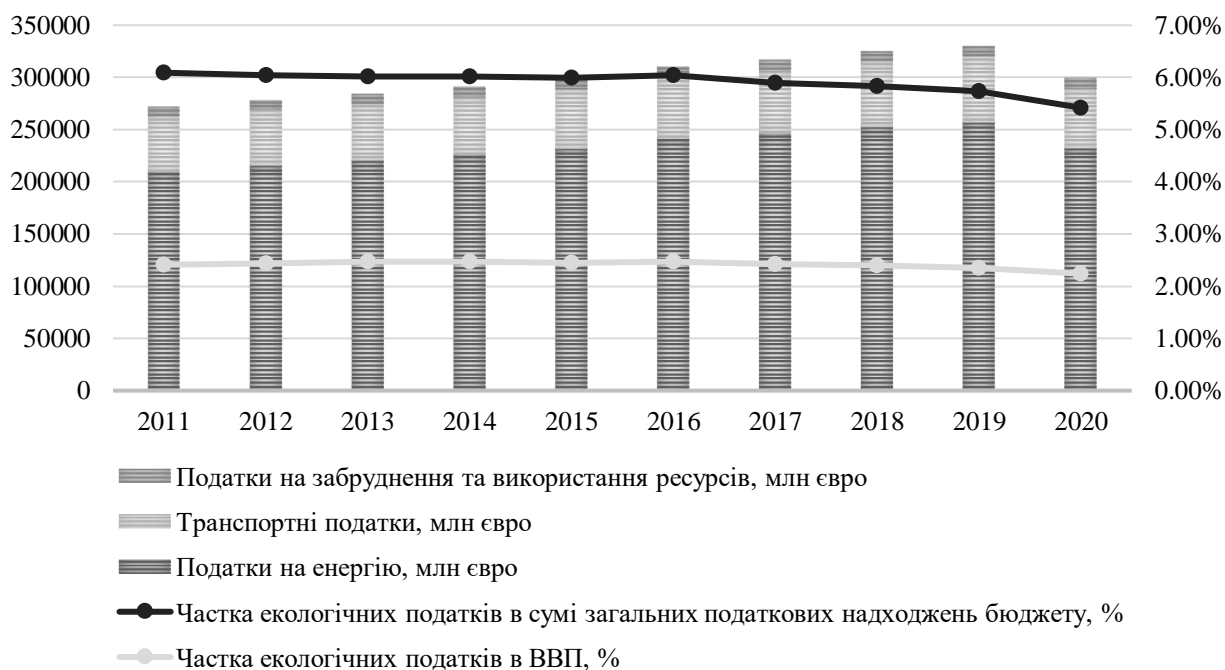

Рисунок 1.5 – Структура та обсяги надходжень екологічних податків до країн ЄС протягом 2011 – 2022 року, млрд євро

Джерело: сформовано автором за даними [3]

Відповідно до рисунку 1.5, у 2020 році надходження ЄС від екологічного податку склали 299,9 мільярдів євро, що становить 5,4% від загального обсягу надходжень від податків і соціальних внесків і 2,2 % валового внутрішнього продукту ЄС (ВВП). У 2020 році надходження від екологічного податку зменшилися на – 9,1 % або 29,9 мільярдів євро порівняно з 2019 роком.

Взагалі, протягом досліджуваного періоду екологічні податки в ЄС мали тенденцію до зростання із середньорічним зростанням на 4,2 % до 2019 року.

Найбільш фіскально ефективними є податки на енергію, адже їх сума надходжень є найвищою в порівнянні з іншими групами екологічних податків протягом 2011-2020 роках. В середньому від сплати податків на енергію держави ЄС щорічно поповнювали свої бюджети на 233 млрд євро та

становили приблизно 77% від сумарних доходів надходжень від сплати екологічних податків.

Також слід дослідити надходження від сплати екологічних податків в розрізі країн ЄС (рисунок 1.6 або таблиця 1.1).

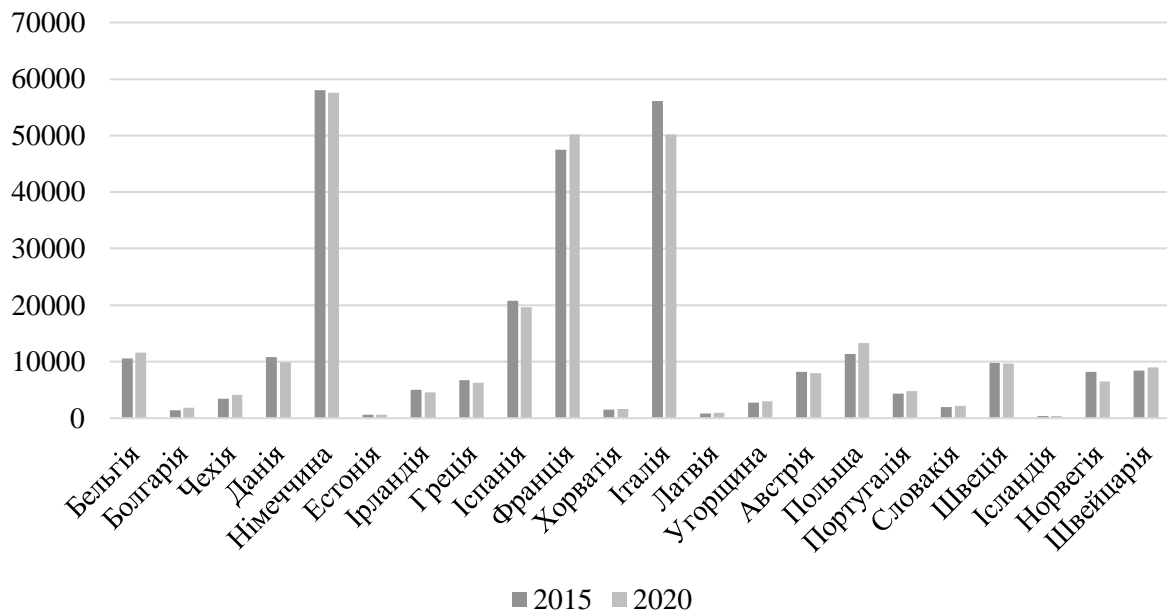

Рисунок 1.6 - Надходження від сплати екологічного податку в розрізі країн ЄС протягом 2015 та 2020 років, млрд євро

Джерело: сформовано автором за даними [3]

Відповідно до рисунку 1.6, більшість країн-членів ЄС зафіксували нижчу частку надходжень від екологічного податку у 2020 році порівняно з 2015 роком, хоча для більшості падіння залишалося незначним. Найбільше зниження спостерігалось в Італії та Норвегії. В інших країнах ситуація в цілому стабільна та сума надходжень протягом досліджуваного періоду суттєво не змінилася.

Також відповідно до оприлюднених даних, варто зазначити, що доходи від екологічного податку відрізняються в країнах-членах ЄС, але податки на енергетику залишаються основним джерелом у більшості країн. У 2020 році податки на енергетику становили понад половину надходжень від екологічних податків у всіх державах-членах ЄС, будучи найбільшим джерелом

екологічних податків у Чехії, Румунії, Люксембурзі, Естонії та Литві (з часткою понад 90% від загального обсягу екологічних податків).

Транспортні податки були другим за величиною компонентом надходжень екологічного податку для всіх держав-членів ЄС, крім Естонії. Внесок транспортних податків у загальну суму зібраних екологічних податків був особливо високим у Данії, Австрії, Мальті та Ірландії.

Податки на забруднення та ресурси складають дуже невелику частину надходжень екологічного податку. Вони групують різні податки, наприклад податки, що стосуються утримання відходів, забруднення води та водозабору. У багатьох європейських країнах такі податки були введені пізніше, ніж податки на енергетику та транспорт, і досі наявні досить невеликі надходження від сплати цієї категорії податків. Найбільше податків даної групи акумулюється в Нідерландах, Мальті, Угорщині та Естонії, де частка податків на забруднення та ресурси є хоч і невеликою, але більшою, ніж в інших країнах-членах ЄС.

Таким чином, екологічні податки є ефективним ринковим інструментом для досягнення цілей екологічної політики країн ЄС, одночасно підтримуючи консолідацію бюджету, сприятливу для зростання. Перенесення тягаря оподаткування з праці на навколишнє середовище може сприяти підвищенню продуктивності ресурсів, сприяти інноваціям, водночас реалізуючи принцип «забруднювач платить» і забезпечуючи правильне ціноутворення на ресурси.

Також встановлено, що пріоритетним показником ефективності використання енергетичних ресурсів є фактор енергоємності ВВП. Відомо, що постачання та транспортування енергетичних ресурсів суттєво посилюють навантаження на НПС та здоров'я населення, тому дуже важливо скоротити цей показник за рахунок реалізації програм підвищення енергоефективності, впровадження сучасних інноваційних технологій у процеси видобутку паливно-енергетичних ресурсів, виробництва та транспортування електроенергії, підвищення рівня виробництва електроенергії на альтернативних видах електростанцій.

Таким чином, екологічні податки в країнах ЄС суттєво не впливають на формування бюджету. Це пояснюється реалізацією регулюючого потенціалу, що проявляється у зменшенні бази оподаткування, тобто зниженні максимального навантаження на довкілля, підвищення енергоефективності та раціонального використання природних ресурсів.

Порівняльний аналіз структури екологічного оподаткування свідчить про те, що основний пріоритет надається непрямому оподаткуванню енергоресурсів, на другому рівні у країнах ЄС знаходяться транспортні податки.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Фіскальна ефективність справляння екологічних податків в Україні

Екологічне оподаткування виконує комплексну функцію регулювання соціально-економічних процесів, маючи при цьому величезний вплив на вирішення проблем екологічного характеру. Воно здатне впливати на рівень екологічного комфорту суспільства та стимулювати розвиток екологічно чистих та безпечних виробництв.

Система екологічного оподаткування включає в себе сукупність податків та зборів, які є різними за своєю сутністю, сферою застосування, напрямками використання сформованих фінансових ресурсів, але мають єдину мету – створення стимулів до зниження рівня забруднення НПС та часткове компенсування екологічних втрат суспільства.

Разом з цим досить важливим залишається питання визначення реального потенціалу екологічного оподаткування у сучасних реаліях функціонування податкової системи. Так як, особливості екологічного оподаткування повинні посилити інтерес до подальшого вивчення важливих питань підвищення ефективності екологічної фіскальної політики, особливо питань впровадження податків, які будуть спонукати до раціонального використання невідновлюваних ресурсів.

Тому важливим етапом аналізу ефективності функціонування екологічного оподаткування є дослідження фіскального потенціалу від справляння екологічних податків і змін, які вони могли б внести в загальну структуру податкових надходжень державного та місцевого бюджетів України.

Як відомо, дохідна база зведеного бюджету України формується за рахунок податкових та неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та трансфертів. В цій структурі основним та найважливішим

джерелом наповнення бюджету України є податкові надходження, що дозволяють уряду виконувати покладені на нього функції.

Тому необхідно проаналізувати частку надходжень від сплати екологічних податків в загальному обсязі податкових доходів зведеного бюджету в Україні та їх динаміку протягом 2015 – 2021 років (рис. 2.1).

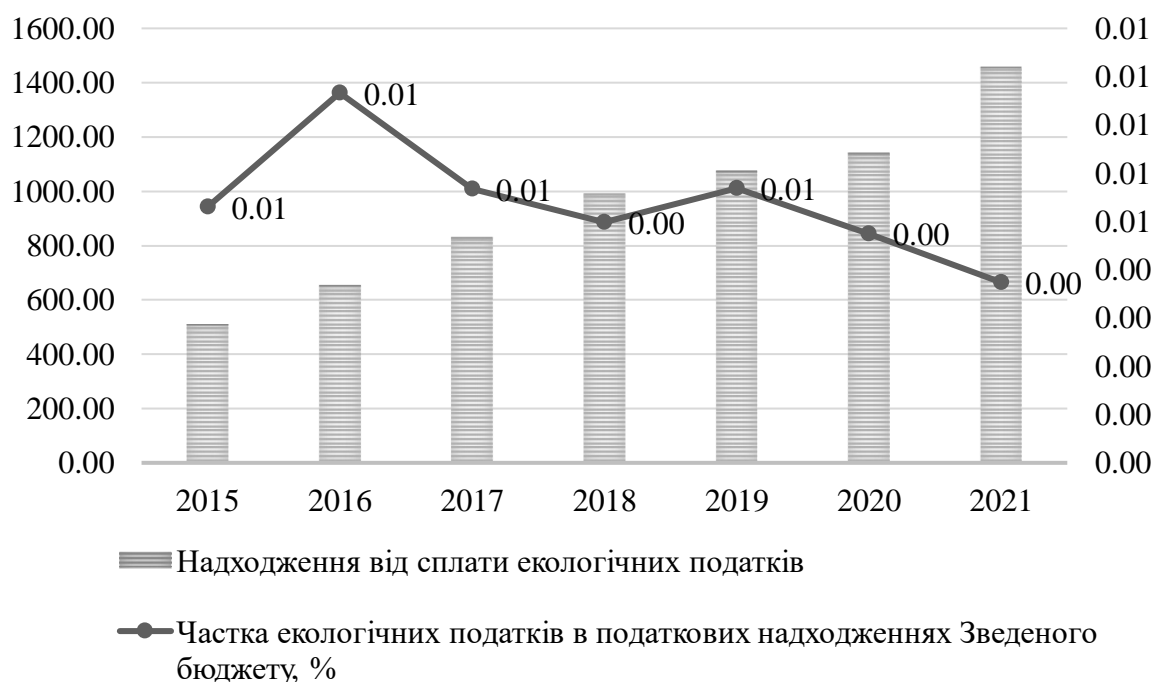

Рисунок 2.1 – Динаміка частки від сплати екологічних податків в податкових надходженнях зведеного бюджету України протягом 2015 – 2021 рр., млрд грн

Джерело: сформовано автором за даними [47,48,49,50,51,52]

Відповідно до наведених даних рисунку 2.1, можна зробити висновок, що податкові надходження зведеного бюджету України мали тенденцію до збільшення протягом всього аналізованого періоду, а саме: протягом 2015 – 2021 років їх сума збільшилася на 946,2 млрд грн, що становить приблизно 286% збільшення від загального обсягу податкових надходжень 2015 року.

Проте, частка надходжень від сплати екологічних податків в їх загальній сумі не значна і становить 0% станом на 2021 рік, тобто, надходження від сплати екологічного податку в Україні не відіграють великої фіскальної ролі в розрізі податкових доходів. Варто зазначити, що раніше цей показник був

вищим і дорівнював 0,01%, проте з кожним роком ми можемо помітити тенденцію зниження частки екологічних податків в порівнянні з загальною сумою надходжень від сплати податків.

Фіскальна ефективності екологічного оподаткування також може бути перевірена при аналізі коефіцієнта покриття надходженнями від сплати екологічних податків видатків на охорону навколишнього середовища (рис.2.2). Так як, природоохоронні витрати є невід'ємною частиною видатків бюджетів бюджетної системи України.

Рисунок 2.2 – Динаміка коефіцієнта покриття екологічними податками витратів на охорону НПС протягом 2015 – 2020 рр., млрд грн
Джерело: сформовано автором за даними [47,48,49,50,51,52]

Відповідно до рисунку 2.2, в результаті поступового збільшення витратів на охорону НПС та зменшення кількості акумульованих коштів від сплати екологічного податку, коефіцієнт покриття має тенденцію зниження протягом досліджуваного періоду, а саме: його значення зменшилося на 0,2% і становить 0.13% станом на 2022 рік.

Аналізуючи дані графіку, також слід звернути увагу на те, що сума сплачених екологічних податків до Зведеного бюджету України не є стабільною, та коливається кожного року. В 2021 році вона дорівнює 5,44 млрд

грн, що є лише на 1% більшою, ніж попередній аналізований рік. Надходження є досить незначними та майже не покривають всіх витрат, які виділяються державою на відновлення, захист та охорону довкілля.

В той самий час, витрат на охорону НПС постійно зростають та становлять 41,33 млрд грн станом на 2020 рік, що свідчить про підвищення їх суми на 60 % порівняно з 2015 роком.

Аналізуючи систему екологічного оподаткування в Україні, також необхідно дослідити їх структуру. Так як, метою аналізу ефективності справляння екологічних податків є також питання впровадження нових або вдосконалення існуючих податків, які будуть спонукати до раціонального використання невідновлюваних ресурсів.

Рисунок 2.3 – Структура екологічних податків в Україні протягом 2016 – 2021 рр., млрд грн

Джерело: сформовано автором за даними [47,48,49,50,51,52]

Відповідно до даних рисунку 2.3, структура екологічних податків, сплачуваних в Україні є майже незмінною. Найбільш питому вагу займає екологічний податок, який сплачується за викиди в атмосферне повітря та становить приблизно 40% від загальної суми сплачених екологічних податків.

Сума від його надходжень збільшилася на 888 млн грн або на 57% протягом аналізованих років.

Наступним податком за величиною надходжень є податок, що сплачується за розміщення або зберігання відходів. Він займає в середньому 20% від загальної суми сплачених екологічних податків. Надходження від його сплати також демонструють позитивну динаміку в бік збільшення, а саме протягом 2015 –2021 років сума від його сплати зросла на 61% та становила 1129 млн грн станом на 2021 рік.

Слід зазначити, що податок за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю функціонує на території України лише з 2019 року та забезпечує досить гарні податкові надходження до зведеного бюджету України, а саме: протягом аналізованих років суми даного виду податку мали тенденцію до збільшення і становили 1047 млн грн станом на 2021 рік порівняно з 951 млн грн в 2015 році.

Стосовно податку за скиди у водні об'єкти, то його частка в загальній структурі екологічних податків є досить незначною, в середньому до бюджету України надходить 150 млн грн, що становить 2,7% від загальної суми сплачених екологічних податків.

Екологічний податок за утворення або тимчасове зберігання радіоактивних відходів займає в середньому 19% від загальної суми сплачених екологічних податків. Сума надходжень від сплати цього виду податку має тенденцію до збільшення протягом 2015 – 2021 років та становить 1036 млн грн станом на 2021 рік.

Прогнозування податкових надходжень екологічних податків є одним із основних передумов для вдосконалення існуючої системи екологічного оподаткування. Так як, відповідно до отриманих результатів прогнозу обсягів майбутніх доходів від сплати податків можливо вчасно встановити взаємозв'язок між прогнозованими показниками та екологічними цілями, які ставить перед собою держава.

Тому з метою забезпечення підвищення наповненості дохідної частини державного та місцевого бюджетів, необхідно дослідити планові, фактичні та прогнозні тренди надходжень екологічних податків до цих бюджетів.

Динаміка планових, фактичних та прогнозованих показників екологічних податків в Україні відображена на рисунку 2.4.

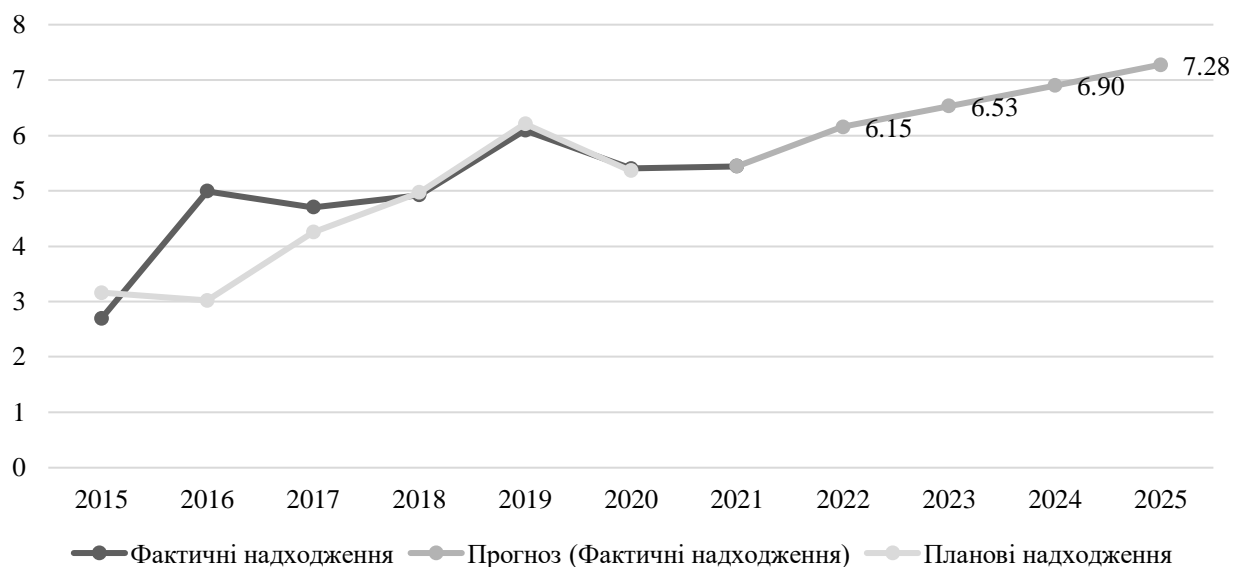

Рисунок 2.4 – Динаміка планових, фактичних та прогнозованих показників екологічних податків в Україні протягом 2015 - 2025 рр., млрд грн

Джерело: складено автором за даними [47,48,49,50,51,52]

Відповідно до рисунку 2.4, до бюджету України загалом надходили більші суми екологічних податків порівняно з рівнем розрахованих планових протягом досліджуваного періоду. Винятком є 2018 та 2019 роки, протягом яких фактичні надходження від сплати податків були меншими від запланованих.

Аналіз наведених даних також дозволив провести прогноз майбутніх надходжень від сплати екологічних податків. Отримані дані свідчать про те, що протягом наступних 3 років податкові надходження від сплати екологічних податків будуть зростати та 2025 році досягнуть суми 7,28 млрд грн, що в відсотковому вигляді свідчить про збільшення суми доходів на 74% порівняно з 2021 роком.

Таким чином, екологічні податки не є вагомим джерело доходів держави, хоча і приносять до бюджету кошти, необхідні для розширення природоохоронної діяльності, що стосується регулювання поведінки населення та сприяє зменшенню шкоди, що завдається довкіллю.

Встановлено, що надходження від сплати податку є досить незначними та майже не покривають всіх витрат, які виділяються державою на відновлення, захист та охорону довкілля. Найбільш питому вагу в структурі екологічного оподаткування займає податок, який сплачується за викиди в атмосферне повітря та становить приблизно 40% від загальної суми сплачених екологічних податків.

2.2 Поточні та прогнозовані тренди надходження екологічних податків до місцевих бюджетів

Важливим напрямком вирішення екологічних проблем є впровадження та фінансування різноманітних заходів по збереженню та захисту довкілля на місцевому рівні.

Органи місцевого самоврядування також несуть велику відповідальність за збереження та відновлення природного середовища, раціональне використання та відтворення природних ресурсів, запобігання негативному впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище та ліквідацію її наслідків. Так як, лише спільними зусиллями держави, органів місцевого самоврядування та громадянами можливо зберегти природу та довкілля.

Діяльність органів місцевого самоврядування стосується дотримання прав людини на сприятливе довкілля, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людини, охорони, відтворення та раціонального використання природних ресурсів. Вони також несуть відповідальність за забезпечення сприятливого НПС та екологічної безпеки на відповідних

територіях, обов'язковості організації заходів по відновленню та захисту довкілля.

Тому, органам місцевого самоврядування також необхідне відповідне фінансово забезпечення для реалізації всіх перелічених заходів. Проте, проблема фіскальної ефективності від сплати екологічних податків стає вкрай важливою для розгляду та перегляду умов функціонування екологічного оподаткування та розподілення коштів між різними рівнями бюджетів.

Варто зазначити, що всі акумульовані кошти від сплати екологічного податку зараховуються до спеціального фонду місцевих бюджетів. Тобто, отримані кошти мають конкретне призначення, та мають бути використані лише на проведення природоохоронних заходів.

Для дослідження достатності наявних коштів для фінансування екологічних заходів необхідно провести аналіз їх фіскальної ефективності. На рисунку 2.5 досліджено динаміку надходжень від сплати екологічного податку до місцевих бюджетів України протягом 2015 – 2021 років.

Рисунок 2.5 – Динаміка сплачених екологічних податків до місцевих бюджетів України протягом 2015 – 2021 років, млрд грн

Джерело: сформовано автором за даними [19,25]

Відповідно до рисунку 2.5, протягом досліджуваних років податкові надходження від сплати екологічних податків до місцевих бюджетів поступово знижуються, а саме: надходження зменшилися на 390 млн грн в 2017 році порівняно з 2016 роком, на 840 млн грн в 2018 році порівняно з 2017 роком. Незначний приріст встановлено лише в 2019 році. Проте, надалі знову місцеві бюджети залучили менше коштів.

Досліджуючи частку екологічних податків в податкових надходженнях місцевих бюджетів, можна зробити висновок, що з кожним роком їх сума зменшується при наявному збільшенні надходжень місцевих бюджетів. Тобто, екологічні податки не демонструють фіскальної ефективності в розрізі місцевих бюджетів України.

Зменшення надходжень від сплати екологічних податків можна пояснити змінами в Бюджетному кодексі України, пов'язаними зі зміною пропорцій розподілення отриманих коштів між бюджетами. В 2018 році до місцевих бюджетів залучалося 80% екологічних податків, а з 2019 року і дотепер – лише 55%. Це спричинило зменшення можливості органів місцевого самоврядування вирішувати всі наявні екологічні проблеми через відсутність необхідного для їх вирішення фінансового забезпечення.

Надалі важливо дослідити співвідношення між сплаченими екологічними податками до місцевих бюджетів та видатками на охорону навколишнього середовища, які виділяються органами місцевого самоврядування (рис. 2.6).

Відповідно до проведеного аналізу, встановлено, що коефіцієнт покриття екологічними податками видатків на охорону навколишнього середовища характеризується помітним дисбалансом. У 2016 році надходження покривали понесені витрати, проте в 2018 році ситуація докорінно змінилася та було витрачено на реалізацію природоохоронних заходів більше, ніж залучено екологічних податків до спеціального фонду, які були акумульовані як компенсацію за нанесення шкоди довкіллю.

Рисунок 2.6 – Динаміка коефіцієнту покриття екологічними податками витратів на охорону НПС у місцевих бюджетах протягом 2016 – 2020 рр., млрд грн

Джерело: сформовано автором за даними [25,41]

До спеціального фонду місцевих бюджетів зараховуються податки сплачені за викиди в атмосферне повітря, безпосередньо у водні об'єкти та від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях.

Зі структурою надходжень до місцевих бюджетів екологічних податків можна ознайомитися на рисунку 2.7.

Відповідно до рисунку 2.7, структура екологічних податків в місцевих бюджетах є однорідною з дослідженою раніше їх структурою в Зведеному бюджеті України. Найбільш питому вагу займає екологічний податок, який сплачується за викиди в атмосферне повітря та становить приблизно 60% від загальної суми сплачених екологічних податків. Сума від його надходжень збільшилася на 254 млрд грн або на 78% протягом аналізованих років,

Наступним податком за величиною надходжень є податок, що сплачується за розміщення або зберігання відходів. Він займає в середньому 30% від загальної суми сплачених екологічних податків. Надходження від його сплати також демонструють позитивну динаміку в бік збільшення, а саме

протягом 2015 –2020 років сума від його сплати зросла на 80% та становила 681,98 млн грн станом на 2020 рік.

Рисунок 2.6 – Структура надходжень екологічних податків до місцевих бюджетів протягом 2015 – 2020 рр., млн грн

Джерело: сформовано автором за даними [25]

Податок за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю був сплачений у розмірі 122,02 млн грн та становить приблизно 6% від загального обсягу сплачених екологічних податків. Стосовно податку за скиди у водні об'єкти, то його частка в загальній структурі екологічних податків також є досить незначною, в середньому 4% від загальної суми сплачених екологічних податків.

Варто зазначити, що при наявній ситуації зі сплатою екологічних податків, в майбутньому їх сума буде лише зменшуватися відповідно до наведених даних рисунку 2.7.

Через конфіденційність даних державного та місцевого бюджетів, аналіз прогнозу був проведений з 2020 року. Відповідно до розрахованих даних, протягом наступних років буде поступове зменшення суми сплачених екологічних податків та в 2025 році їх сума буде становити 666,26 млн грн.

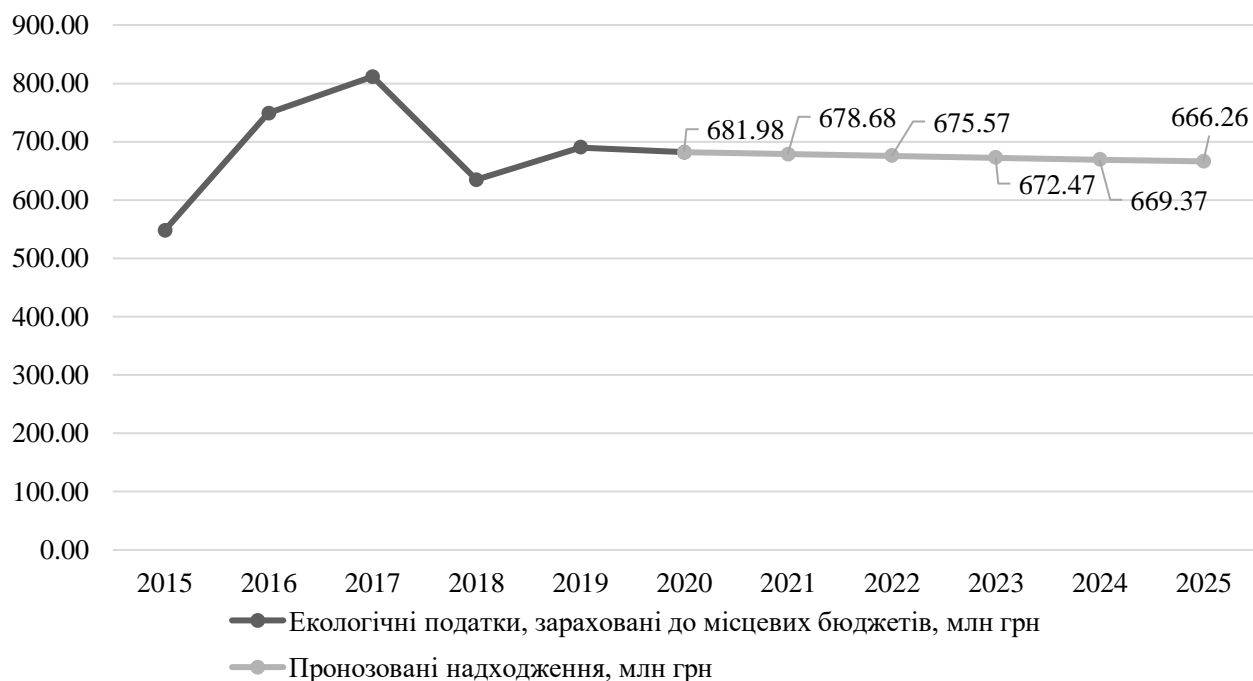

Рисунок 2.7 – Поточні та прогнозовані надходження екологічних податків до місцевих бюджетів протягом 2015 – 2025 рр., млн грн

Джерело: сформовано автором за даними [25]

Таким чином, надходження від сплати екологічних податків не покривають видатків органів місцевого самоврядування на організацію заходів, що стосуються охорони навколишнього середовища. Найбільш питому частку в структурі екологічних податків, що зараховується до місцевих бюджетів є податок, який сплачується за викиди в атмосферне повітря. Відповідно до прогнозованих даних, в майбутньому слід очікувати зменшення надходжень від сплати екологічного податку.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Дослідження впливу екологічних податків на витрати на охорону навколишнього середовища місцевих бюджетів

Органи місцевого самоврядування відіграють одну з ключових ролей у забезпеченні покращення суспільного добробуту населення, яке проживає на певній території. Як відомо, основними їх функціями є економічне зростання області в цілому, допомога населенню, яке опинилося в складних життєвих обставинах, вдосконалення рівня міської інфраструктури, до якої відносять якість доріг, умови проживання населення, наявність необхідної кількості робочих місць та забезпечення належного екологічного стану території.

Це пов'язано з тим, що вирішення всіх наявних екологічних проблем є більш ефективним, якщо ними займатися безпосередньо на місцях виникнення цієї проблеми, тобто, на місцевому рівні. Саме тому основна частина питань, пов'язаних з довкіллям вирішуються органами місцевого самоврядування. Крім того, місцева влада має можливість більш досконало враховувати екологічні інтереси населення відповідної території. Тому, місцевим органам влади віддається пріоритет як управлінському механізму взаємодії суспільства й природи.

Варто зазначити, що для реалізації покладених на них функцій органам місцевого самоврядування необхідне відповідне фінансове забезпечення. Ними планується бюджет та кошти, наявні в ньому, використовуються на реалізацію та фінансування певних потреб населення або вирішення наявних проблем, пов'язаних з охороною та відновленням природного середовища (рис. 3.1).

Варто зазначити, що до витрат на НПС відносять всі види витрат, спрямовані на запобігання, зменшення або ліквідацію забруднення, а також

на збереження біорізноманіття та середовища існування.

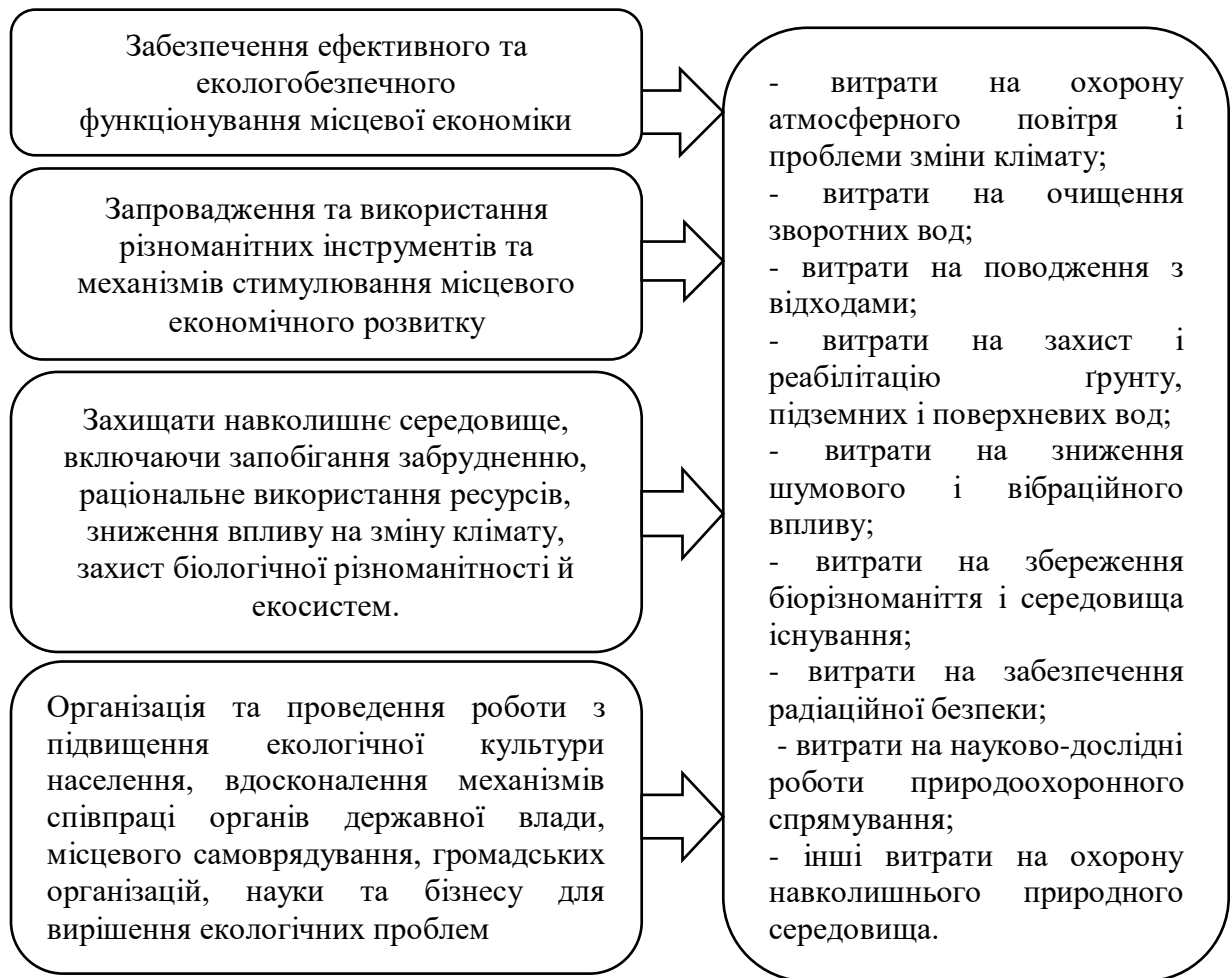

Рисунок 3.1 – Компетенції та витрати органів місцевого самоврядування у сфері екології

Джерело: сформовано автором за даними [32,35]

Тобто, серед головних цілей виділення коштів на збереження та охорону довкілля місцевою владою виділено наступні: організація та проведення заходів щодо підвищення обізнаності та розуміння конкретного впливу індивідуальної кліматичної та екологічної поведінки населення, стимулювання їх до змін задля покращення екологічних умов життя, а також фінансування з місцевих бюджетів різноманітних природоохоронних заходів та модернізації обладнання.

Одним з актуальних шляхів розвитку в напрямку роботи екологічного спрямування органів місцевого самоврядування є проведення регресійного

аналізу взаємозв'язку сплачених екологічних податків з основними видами витрат, здійснених місцевою владою на охорону навколишнього середовища. Даний аналіз відіграє важливе значення для планування, в процесі якого вирішуються основні тактичні завдання управління податковими надходженнями зі сплати екологічних податків та планування в майбутньому витрат на збереження та охорону довкілля.

Перш за все, для проведення регресійного аналізу нам необхідно обрати факторні та результативні ознаки. Суми екологічних податків, сплачених кожною областю в цьому випадку є факторними ознаками. Результативні показники вибрані у відповідності до витрат на охорону навколишнього середовища за видами природоохоронних заходів.

Перед проведенням регресійного аналізу, спочатку необхідно перевірити чи існують взагалі взаємозв'язки між аналізованими показниками, а саме: екологічними податками та витрати на охорону навколишнього середовища регіонів. Це можливо зробити шляхом складання кореляційної матриці взаємозв'язку, використовуючи програму Stata SE (Додаток Г).

Відповідно до отриманих даних, між досліджуваними показниками кореляція існує. Статистична значимість дослідження підтверджується коефіцієнтом кореляції, який у деяких випадках знаходиться в діапазоні від 0,8 до 1, що свідчить про тісний зв'язок.

Важливим кроком у цьому дослідженні є визначення впливу податкових надходжень екологічних податків у розрізі їх видів з регіональними показниками витрат за видами природоохоронних заходів. Дослідження проведено з використанням панельного регресійного аналізу (узагальнена модель найменших квадратів із випадковими ефектами).

Слід зазначити, що вплив кожного податку на відповідні показники розвитку базується на його ймовірності. Дослідження проводилось за період 2018 - 2020 років. Дані для аналізу були взяті в розрізі всіх областей України. В процесі розрахунків було створено 54 рівнянь регресії, які дозволили

оцінити вплив екологічних податків на загальні показники витрат екологічного спрямування всіх регіонів України.

Проаналізуємо вплив сплачених екологічних податків на показники витрат, понесених на охорону навколишнього середовища в розрізі всіх областей України (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Результати регресійного аналізу впливу екологічних податків на показники витрат на охорону навколишнього середовища в областях України протягом 2018 – 2020 рр.

Результативні ознаки	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	t-значення	p-значення	[95% коефіцієнт	Інтервал]	Залежне значення
Охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату, тис.грн	0.281	0.169	1.67	0.096	-0.05	0.612	224679.417
Очищення зворотних вод, тис.грн	1.031	0.137	7.53	0	0.762	1.299	445042.555
Поводження з відходами, тис.грн	1.345	0.616	2.18	.029	0.139	2.552	561117.874
Захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, тис. грн	0.624	0.151	4.15	0	0.329	0.92	151943.965
Зниження шумового і вібраційного впливу, тис. грн	-0.007	0.026	-0.26	0.796	-0.057	0.043	13736.995
Збереження біорізноманіття і середовища існування, тис.грн	0.06	0.021	2.89	0.004	0.019	0.1	44733.287
Радіаційна безпека, тис. грн	0.057	0.153	0.37	0.711	-0.243	0.356	66713.058
Науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування, тис. грн	0.006	.003	1.96	0.05	0	0.012	4647.893
Інші напрями природоохоронної діяльності, тис. грн	0.066	0.007	9.56	0	0.052	0.079	18185.929

Джерело: розраховано автором за даними [25,41]

Відповідно до даних, наведених в таблиці 3.1, можна зробити декілька висновків. По-перше, взаємозв'язок між досліджуваними показниками існує. Це підтверджує актуальність та доречність проведення регресійного аналізу для цих даних.

По-друге, встановлено взаємозв'язок між сплаченими екологічними податками та семи показниками. Встановлено те, що існує вплив екологічних податків на витрати, що витрачаються на очищення зворотних вод, захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, збереження біорізноманіття і середовища існування та інші витрати є сильним.

Стосовно такого виду витрат, як очищення зворотних вод, то його вплив підтверджується р-значенням із середньою похибкою лише 0,137%. Отримані результати підтверджують, що зміна в надходженнях від сплати екологічних податків на 1 тис. грн пов'язана із змінами аналізованого показника в середньому на 445042.555 грн.

Вплив екологічних податків на захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод свідчить про те, що зміна суми екологічних податків впливає на зміну цього аналізованого показника в наступному розподілі, а саме: зі змінами першого на 1 тис. грн, аналізований показник змінюється в середньому на 151943.965 грн.

Крім того, зміна в надходженнях екологічних податків на 1 тис. грн пов'язана зі змінами виду витрат інших напрямів природоохоронної діяльності в середньому на 18185.929 грн.

Стосовно збереження біорізноманіття і середовища існування, то їх зміна суми витрат в середньому на 4647.893 грн може бути спричинена зміною сплачених екологічних податків на 1 тис. грн.

Також відповідно до даних таблиці, встановлений взаємозв'язок між екологічними податками та наступними видами природоохоронної діяльності, а саме: охороною атмосферного повітря і проблеми зміни клімату, поводження з відходами та науково-дослідними роботами природоохоронного спрямування. Проте, цей вплив є менш інтенсивним з середніми похибками

0,169%, 0,616% та 0,003% відповідно. З ймовірними їх змінами можливо ознайомитися в наведеній таблиці 3.1.

Аналізуючи вплив сплачених екологічних податків на інші показники витрат на охорону навколишнього середовища по областях України, статистична значущість рівняння не підтверджується. Встановлено, що у досліджуваній ситуації їх загальна зміна взагалі не залежить від зміни суми сплати екологічних податків.

Тепер необхідно проаналізувати інші види екологічних податків відповідно до їх можливої кореляції з понесеними витратами на охорону навколишнього середовища.

Проаналізуємо вплив податку за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю на витрати на охорону навколишнього середовища по областях України протягом 2018-2020 роки (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Результати регресійного аналізу впливу за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю на витрати на охорону навколишнього середовища по областях України протягом 2018-2020 роки

Результативні ознаки	Коефіцієнт впливу	Стандарт на похибка	t-значення	p-значення	[95% коефіцієнт	Інтервал]	Залежне значення
Охорона атмосферного повітря, тис.грн	-31922590 5.82	42180961, 456	-0.76	0.499	-1,143	.50638458 7.35	2342603. 899
Очищення зворотних вод, тис.грн	1.304	0.434	3.00	0.003	0.453	2.155	445042.5 55
Захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, тис. грн	1.841	0.367	5.01	0	1.121	2.561	151943.9 65
Інші напрями природоохоронної діяльності, тис. грн	0.137	0.053	2.59	0.009	0.033	0.24	18185.92 9

Джерело: розраховано автором за даними [25,41]

Відповідно до таблиці 3.2, статистична значимість рівняння стосовно впливу цього виду податку на охорону атмосферного повітря не підтвердилася, тобто, загальна зміна цього показника у аналізованій ситуації взагалі не впливає на зміну цього виду витрат природоохоронної діяльності.

В той самий час, встановлено взаємозв'язок між цим видом показнику трьома показниками, а саме: витратами на очищення зворотних вод, захисту та реабілітацію ґрунту та іншими напрямками природоохоронної діяльності з досить незначними показниками середньої похибки.

Відповідно до отриманих результатів, зміна сплачених екологічних податків на 1 тис. грн в середньому зумовлена зміною цих видів витрат на 445042.555 грн, 151943.965 грн та 18185.929 відповідно.

Наступним етапом дослідження є аналіз впливу податку за викиди в атмосферне повітря на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату по областях України за період 2018 – 2020 років (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – - Результати регресійного аналізу впливу податку за викиди в атмосферне повітря по областях України протягом 2018 – 2020 рр.

Результативні ознаки	Коефіцієнт впливу	Стандарт на похибка	t-значення	p-значення	[95% коефіцієнт	Інтервал]	Залежне значення
Охорона атмосферного повітря, тис.грн	0.83	0.364	2.28	0.023	0.116	1.543	224679.417
Інші напрями природоохоронної діяльності, тис. грн	0.141	0.026	5.46	0	0.091	0.192	18185.929

Джерело: розраховано автором за даними [25,41]

Відповідно до таблиці 3.3, встановлено, що взаємозв'язок між податком за викиди в атмосферне повітря та витратами на охорону атмосферного повітря є сильним, із середньою похибкою 0,364%. Отримані результати

підтверджують, що зміна суми податкових надходжень на 1 тис. грн призводить до зміни суми витрат в середньому на 224679.417 грн.

Крім того, в досліджуваній ситуації встановлено також взаємозв'язок з іншими витрат, пов'язаними з природоохоронною діяльністю. Їх зміна на 18185.929 грн ймовірно може бути спричинена зміною сплачених екологічних податків по областях на 1 тис. грн.

Дослідимо наступними етапом вплив екологічного податку за викиди безпосередньо в водні об'єкти на витрати на охорону навколишнього середовища по областях України протягом 2018 – 2020 років. Отримані результати наведені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Результати регресійного аналізу впливу екологічного податку за викиди безпосередньо в водні об'єкти на витрати на охорону навколишнього середовища по областях України протягом 2018 – 2020 рр.

Результативні ознаки	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	t-значення	p-значення	[95% коефіцієнт	Інтервал]	Залежне значення
Очищення зворотних вод, тис.грн	33.169	9.949	3.33	0.001	13.67	52.669	445042.555
Збереження біорізноманіття і середовища існування, тис.грн	3.749	1.27	2.95	0.003	1.261	6.238	44733.287
Захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, тис. грн	17.747	8.875	2.00	0.046	.353	35.141	151943.965
Поводження з відходами, тис.грн	79.362	35.944	2.21	0.027	8.913	149.811	561117.874

Джерело: розраховано автором за даними [25,41]

Відповідно до таблиці 3.4, встановлено взаємозв'язок екологічного податку за викиди безпосередньо в водні об'єкти з витратами на очищення зворотних вод, захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, поводження з відходами та збереження біорізноманіття і середовища існування.

Отримані результати свідчать про те, що зміна суми надходжень від екологічного податку за викиди безпосередньо в водні об'єкти на 1 тис. грн спричиняє зміну витрат на очистку зворотних вод в середньому на 445042.555 грн.

З іншими видами витрат статистична значимість отриманих рівняння не підтвердилася, що свідчить про те, що їх зміна не залежить від зміни в сумі сплати цього податку.

Вплив екологічного податку за розміщення відходів на витрати на охорону навколишнього середовища наведений в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Результати регресійного аналізу впливу податку за розміщення відходів на витрати на охорону навколишнього середовища по областях України протягом 2018 – 2020 рр.

Результативні ознаки	Коефіцієнт впливу	Стандарт на похибка	t-значення	p-значення	[95% коефіцієнт	Інтервал]	Залежне значення
Очищення зворотних вод, тис.грн	33.169	9.949	3.33	0.001	13.67	52.669	445042.555
Захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, тис. грн	17.747	8.875	2.00	0.046	0.353	35.141	151943.965
Поводження з відходами, тис.грн	79.362	35.944	2.21	0.027	8.913	149.811	561117.874

Джерело: розраховано автором за даними [25,41]

Відповідно до отриманих даних таблиці 3.5, можна зробити висновок, що податок за розміщення відходів має сильний вплив на декілька видів витрат.

Встановлено сильний вплив цього податку на очищення зворотних вод з стандартною похибкою 9,949%. Зміна в спалі цього податку на 1 тис. грн призведе до зміни досліджуваного показника на 445042.555 грн.

Крім того, даний показник також впливає на витрати, що покривають наступні види природоохоронних заходів, а саме: захист і реабілітацію підземних вод та поводження з відходами. В першому випадку, зміна в сплаті екологічного податку на 1 тис. грн ймовірно пов'язана зі зміною цього виду витрат на 151943.965 грн. В другій ситуації похибка отриманого результату є досить високою, що свідчить про його не достатню точність.

Тепер дослідимо вплив екологічного податку за утворення радіоактивних відходів. Отримані результати наведені в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Результати регресійного аналізу впливу податку за утворення радіоактивних відходів на витрати на охорону навколишнього середовища по областях України протягом 2018 – 2020 рр.

Результативні ознаки	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	t-значення	p-значення	[95% коефіцієнт	Інтервал]	Залежне значення
Радіаційна безпека, тис. грн	0.235	0.298	0.79	0.43	-0.349	0.819	66713.058
Збереження біорізноманіття і середовища існування, тис.грн	0.143	0.037	3.87	0	0.07	0.215	44733.287
Інші напрями природоохоронної діяльності, тис. грн	0.116	0.021	5.42	0	0.074	0.158	18185.929

Джерело: розраховано автором за даними [25,41]

Відповідно до таблиці 3.6, вплив податку за утворення радіоактивних відходів на витрати щодо організації радіаційної безпеки статистично не доведено.

Проте, існує сильний взаємозв'язок з двома іншими аналізованими показниками, тобто, їх зміна ймовірно залежить від зміни сплачених екологічних податків.

Таким чином, проведений регресійний аналіз підтверджує вплив окремих екологічних податків на деякі види витрат на охорону навколишнього середовища в розрізі всіх областей України. Отримані результати дозволяють підвищити ефективність управління екологічними податками, що розподіляються до місцевих бюджетів, поліпшити якість планування та прогнозування видатків цих бюджету за рахунок збільшення суми надходжень від сплати екологічних податків.

3.2 Напрями реалізації потенціалу енергетичних податків на основі зарубіжного досвіду

Потенціал регулюючої функції екологічного оподаткування зростає з кожним роком у міру посилення та ускладнення антропогенного впливу на біосферу Землі. Крім цього, екологічні податки та обов'язкові платежі стають для держав суттєвим джерелом доходів бюджету.

Процес, який розпочався у кількох країнах два десятиліття тому як експеримент, поступово розширювався і заглиблювався, охоплюючи все більше держав. В результаті у багатьох країнах, у тому числі в державах з відносно розвиненою системою екологічних податків, активно ведуться дискусії щодо реформування системи екологічного оподаткування, особливо у сфері функціонування енергетичних податків.

Варто зазначити, що енергія робить можливими інвестиції та інновації, які створюють робочі місця, інклюзивне зростання та спільне процвітання цілих економік. Викопне паливо є основним джерелом енергії в усьому світі, а отже, і енергетичний сектор є головним джерелом зміни клімату, відповідаючи за дві третини викидів парникових газів.

Наразі цей сектор переживає серйозні зміни, де відновлювана енергетика відіграє все більш важливу роль у допомозі країнам стосовно питань розвитку сучасних та стійких енергетичних систем. Враховуючи глобальну необхідність вирішення зміни клімату, існує потреба розширити

базу існуючих енергетичних податків, щоб охопити все використання викопного палива, а також раціоналізувати ставки податку на енергію, щоб повністю інтерналізувати екологічні витрати цих видів палива.

Тобто, оподаткування енергетики – це інструмент, який уряди можуть використовувати не лише для збільшення доходів, а й для підтримки кліматичних цілей. Це може гарантувати, що ставки оподаткування різних енергетичних продуктів відображають їх вплив на навколишнє середовище і можуть заохотити власників підприємств працювати більш екологічно.

Податки на енергетику, які включають також акцизи на паливо, податки на споживання вуглецю та електроенергії є одним з найбільших джерел екологічних податків у всьому світі, а у тому числі серед країн Європейського Союзу. Як уже було досліджено, в їх структурі екологічних податків податки на енергію в середньому складають 77% від загальних екологічних доходів.

Тому питання стосовно ефективності функціонування податків на енергію наразі є досить актуальними для розгляду та вирішення. З 2011 року в Україні сплачується податок на викиди CO₂ («вуглецевий податок»), проте він не виконує всіх покладених на нього функцій.

Існує досить багато взаємозв'язків щодо розробки та функціонування вуглецевого податку. Наприклад, правильно встановлена ставка вуглецевого податку впливає на обсяг отриманих державою коштів до різних рівнів бюджету, які можна перерозподіляти для забезпечення підтримки вразливих груп населення при запровадженні вищих ставок та для реагування на непередбачувані ризики витоку вуглецю.

В той самий час, база оподаткування, яка формується відповідно до потреб державних установ та населення, впливає на кількість охоплених секторів та, звичайно, на суму надходжень від сплати цього податку.

Це свідчить про те, що при вдосконаленні або розробці нових методик сплати цього податку необхідно враховувати досить багато аспектів його функціонування.

Проаналізувавши міжнародний досвід справляння вуглецевого податку країн ЄС, було встановлено декілька основних особливостей. По-перше, справляння вуглецевого податку потребує визначення чітких цілей його функціонування. Ними можуть бути скорочення кількості викидів, фіскальна забезпеченість Державного бюджету або стимулювання підприємств до модернізації своєї промисловості.

По - друге, зрозуміло, що вуглецевий податок, який охоплює якнайбільше сфер економіки буде більш екологічно ефективним. Проте, існує ризик перенесення виробничих потужностей до інших країн через конкурентоспроможність певних галузей.

По-третє, найбільш ефективне функціонування цього податку можна виділити в країнах з більш високою ставкою оподаткування, яка також впливає на обсяг скорочення викидів.

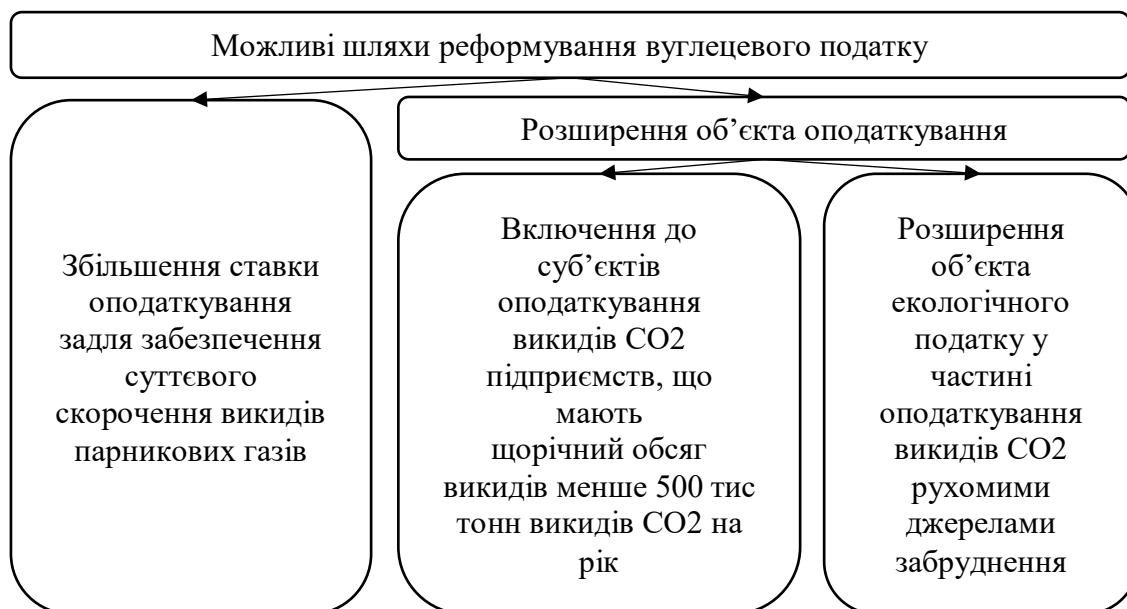
Проведене дослідження дозволило встановити, що економічно ефективною буде ставка приблизно 40–80 дол. США/т до 2020 року та 50–100 дол. США/т до 2030 року. В наш час, лише в декількох країнах ставка встановлена на такому високому рівні. Інші країни зобов'язалися підвищувати ці ставки поступово за заздалегідь визначеним графіком відповідно до розробленого законодавства.

В будь-якому разі важливо поступово підвищувати ставки для надання визначеності для інвесторів, які в іншому разі навряд чи будуть фінансувати більш дорогі низьковуглецеві технології, якщо податкові зобов'язання не є чітко визначеними.

Проте, є досить значне перешкоджання стосовно підвищення ставок вуглецевого податку, а саме: купівельна спроможність населення. Це пов'язано з пропорційно більшим впливом підвищення цін на енергоносії саме на вразливі категорії населення, наприклад, при охопленні базою оподаткування вуглецевого податку житлового сектору. Так як, оплата за енергію, отриману з викопного палива, становить значну частку витрат громадян з низькими доходами. Проте, наявна проблема може бути вирішення

шляхом субсидування цих груп населення за рахунок акумульованих коштів від сплати цього податку, оскільки надходження будуть досить високими.

Таким чином, можна виділити декілька шляхів перегляду Україною системи функціонування екологічного податку за викиди двооксиду вуглецю (рис. 3.2).

Таблиця 3.2 – Можливі сценарії вдосконалення вуглецевого оподаткування в Україні

Джерело: власна розробка автора

Таким чином, запропоновані сценарії вдосконалення вуглецевого податку в Україні дозволять забезпечити достатні надходження до державного бюджету України, збільшити суму витрат на охорону та відновлення навколишнього середовища та забезпечити достойний рівень життя громадян.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі досліджено підходи до понять « екологічні податки» та їх класифікація відповідно до цільового призначення. Також досліджено цілі запровадження та функціонування екологічного оподаткування та напрями реалізації акумульованих коштів від сплати екологічних податків. Розглянуто еволюцію, особливості функціонування та встановлення екологічних податків в Україні.

Досліджено світову практику справляння екологічних податків у контексті розгляду досвіду справляння енергетичних, транспортних податків, податків на забруднення та використання ресурсів. Також проаналізовано структуру та обсяги надходжень від сплати екологічних податків в країнах Європейського Союзу в розрізі їх видів та країн.

Встановлено, що енергетичні податки займають найбільшу частку в податкових надходженнях країн ЄС. Їх сума надходжень є найвищою в порівнянні з іншими групами екологічних податків протягом 2011-2020 роках. В середньому від сплати податків на енергію держави ЄС щорічно поповнювали свої бюджети на 233 млрд євро та становили приблизно 77% від сумарних доходів надходжень від сплати екологічних податків.

Аналіз надходжень від сплати екологічних податків дозволило встановити, що вони не є вагомим джерело доходів держави, хоча і приносять до бюджету кошти, необхідні для розширення природоохоронної діяльності, що стосується регулювання поведінки населення та сприяє зменшенню шкоди, що завдається довкіллю.

Встановлено, що надходження від сплати податку є досить незначними та майже не покривають всіх витрат, які виділяються державою на відновлення, захист та охорону довкілля. Найбільш питому вагу в структурі екологічного оподаткування займає податок, який сплачується за викиди в атмосферне повітря та становить приблизно 40% від загальної суми сплачених екологічних податків.

Дослідження фіскальної ефективності справляння екологічних податків до місцевих бюджетів дозволило встановити, що надходження від сплати екологічних податків не покривають видатків органів місцевого самоврядування на організацію заходів, що стосуються охорони навколишнього середовища.

Найбільш питому частку в структурі екологічних податків, що зараховується до місцевих бюджетів є податок, який сплачується за викиди в атмосферне повітря. Відповідно до прогнозованих даних, в майбутньому слід очікувати зменшення надходжень від сплати екологічного податку.

Був проведений регресійний аналіз взаємозв'язку між екологічними податками та витратами на охорону навколишнього середовища для всіх областей України в Stata SE та MS Excel.

Встановлено вплив екологічних податків на витрати, що витрачаються на очищення зворотних вод, захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, збереження біорізноманіття і середовища існування та інші витрати.

Встановлено, що існує взаємозв'язок між податком за викиди в атмосферне повітря та витратами на охорону атмосферного повітря. Також встановлено взаємозв'язок екологічного податку за викиди безпосередньо в водні об'єкти з витратами на очищення зворотних вод, захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод, поводження з відходами та збереження біорізноманіття і середовища існування.

Встановлено існування взаємозв'язку між екологічним податком за розміщення відходів та витрат на очищення зворотних вод, захист і реабілітацію підземних вод та поводження з відходами.

Дослідження світової практики справляння екологічних податків дозволило віднайти шляхи реформування діючої системи екологічного оподаткування, а саме: був запропонований новий напрямок реалізації потенціалу енергетичних податків відповідно до зарубіжного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ahmed Z. et al. Economic growth, renewable energy consumption, and ecological footprint: Exploring the role of environmental regulations and democracy in sustainable development //Sustainable Development. – 2022. – Т. 30. – №. 4. – С. 595-605.
2. Bashir M. F. et al. Analysis of environmental taxes publications: a bibliometric and systematic literature review //Environmental Science and Pollution Research. – 2021. – Т. 28. – №. 16. – С. 20700-20716.
3. Eurostat: сайт. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
4. Ghazouani A., Jebli M. B., Shahzad U. Impacts of environmental taxes and technologies on greenhouse gas emissions: contextual evidence from leading emitter European countries //Environmental Science and Pollution Research. – 2021. – Т. 28. – №. 18. – С. 22758-22767.
5. Hájek M. et al. Analysis of carbon tax efficiency in energy industries of selected EU countries //Energy Policy. – 2019. – Т. 134. – С. 110955.
6. Karmaker S. C. et al. The role of environmental taxes on technological innovation //Energy. – 2021. – Т. 232. – С. 121052.
7. Kwilinski A. et al. Environmental taxes as a condition of business responsibility in the conditions of sustainable development //Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. – 2019. – Т. 22. – С. 1-6.
8. Miceikiene A., Butvilaite A. Evaluation of the experience in environmental tax reforms in the EU countries //European Scientific Journal. – 2015. – Т. 11. – №. 19.
9. Oliynychuk O. Current state of ecological taxation in Ukraine and its improvement according to the EU experience //Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska. – 2020. – №. 1 i 2/2020. – С. 111-126.
10. Sommer S., Mattauch L., Pahle M. Supporting carbon taxes: The role of fairness //Ecological Economics. – 2022. – Т. 195. – С. 107359.
11. Tax guides and highlights. - URL: <https://dits.deloitte.com/TaxGuides>

12. Ullah S. et al. Dynamics between environmental taxes and ecological sustainability: Evidence from top-seven green economies by novel quantile approaches //Sustainable Development. – 2022.

13. Worldwide tax summaries. URL: <http://taxsummaries.pwc.com/ID/taxsummaries-home>

14. Yaroshevych N. B. et al. The state of environmental taxation in Ukraine and the main directions of reform //Ukrainian Journal of Ecology. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 350-359.

15. Авраменко Н. Л. Шляхи удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні / Авраменко Н. Л., Шпильківська З. В. // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 58–63.

16. Антоненко С. В. Вплив інструментів податкового регулювання на стан охорони довкілля / С. В. Антоненко // Економічний аналіз. – 2011. – № 8 (1). – С. 244–247

17. Бурляй А. П. Особливості екологічного оподаткування в країнах ЄС та Україні. – 2019.

18. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

19. Веб-портал Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до веб-порталу : treasury.gov.ua

20. Воронцова А. С., Демків Ю. М., Мартишко М. С. Системноструктурний аналіз екологічних податків у країнах Європи. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління». 2020. Том 31 (70). № 6

21. Гобир І. Б. Особливості екологічного оподаткування нафтогазовидобувних підприємств: практика зарубіжних країн [Електронний ресурс] / І. Б., Гобир // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. - №3 (08). – с. 224-228.

22. Грицай І. А. Вплив екологічного оподаткування на захист навколишнього середовища //збірник тез. – С. 214.

23. Домбровська Т. М. Проблеми та перспективи екологічного оподаткування в Україні та світі. Науковий огляд. 2014. № 4. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/213>
24. Дутова Н.В., Меджоріна В.С. Екологічний податок як механізм стимулювання ведення природоохоронної діяльності підприємства. Економіка і суспільство. 2018. Випуск 19. С. 1255—1259. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/187.pdf
25. Єдиний в Україні екологічний чат-бот – SaveEcoBot. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.saveecobot.com/>
26. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX від 15.03.2022
27. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97 від 21 травня 1997р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
28. Захаркіна Л.С. Новіков В.М. Екологічне оподаткування в Україні: перспективи удосконалення на основі зарубіжного досвіду. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2020. № 4.
29. Канонішена-Коваленко К. Шевченко Л. Екологічний податок в Україні від А до Я. Київ: Фондація «Відкрите Суспільство», 2017. – 105 с.
30. Козюк В., Шиманська О., Возьний К. Тенденції екологічного оподаткування в Європі //Світ фінансів. – 2020. – №. 4 (61). – С. 8-22.
31. Корзаченко О. Ю. Еволюція наукових поглядів на екологічне оподаткування / О. Ю. Корзаченко, О. В. Корзаченко // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2015. - Т. 20, Вип. 6. - С. 219-223. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_6_49.
32. Кушнір А. В. Вплив органів місцевого самоврядування на покращення екологічної ситуації в регіоні / А. В. Кушнір // Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції 15-17 травня 2019 р. / за ред. І.О. Мельник та ін. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 352-355.

33. Мединська Н. В. Трансформація екологічного оподаткування в контексті інвестиційного забезпечення модернізації природоохоронної інфраструктури //Інвестиції: практика та досвід. – 2022. – №. 4. – С. 48-53.

34. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/>

35. Мішенін Є. В., Ярова І. Є. Системна оцінка результативності екологічного оподаткування у контексті соціально-еколого-економічної безпеки просторового розвитку // Збалансоване природокористування. 2019. №1. С. 38-47

36. Мусієнко М.В. Екологічні податки як інструмент державної фіскальної політики. На% укові праці НДФІ. 2007. Вип. 4. С. 108—112

37. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва : дов. / С.В. Берзіна та ін. – К.: Іститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 138 с

38. Нікітішин А. Податкове регулювання як інструмент державної екологічної політики. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 2. С. 126—137.

39. Нікола С.О., Гусєв А.О. Екологічне оподаткування як інструмент державного впливу на економіку природокористування. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. № 4, С. 108-111.

40. Новицька Н. Сутність і суспільне призначення екологічного оподаткування. Світ фінансів. 2016. №. 3. С. 62-73.

41. Офіційний сайт державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

42. Офіційний сайт державної фіскальної служби України. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://sfs.gov.ua/>.

43. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.minfin.gov.ua>

44. Плахтій Т. Ф. Екологічний податок: порядок оподаткування та відображення в системі бухгалтерського обліку// Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2019. – С. 143.

45. Податковий кодекс України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

46. Поліщук Л. М. Екологічне оподаткування в умовах децентралізації: пріоритети та інституціональне забезпечення / Л. М. Поліщук // Агросвіт. - 2019. - № 23. - С. 73-78. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2019_23_11.

47. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2015 рік // Державна казначейська служба України. 2016. URL:
<https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogobyudzhetu-ukrayini-za-2015-rik>

48. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2016 рік // Державна казначейська служба України. 2017. URL:
<https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogobyudzhetu-ukrayini-za-2016-rik>

49. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2017 рік // Державна казначейська служба України. 2018. URL:
<https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetuukrayini-za-2017-rik>

50. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2018 рік // Державна казначейська служба України. 2019. URL:
<https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetuukrayini-za-2018-rik>

51. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2019 рік // Державна казначейська служба України. 2020. URL:
<https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetuukrayini-za-2019-rik>

52. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2020 рік // Державна казначейська служба України. 2021. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetuukrayini-za-2020-rik>

53. Романенко В.В. Екологічне оподаткування у країнах Європейського Союзу та в Україні: порівняльний аналіз / В. В. Романенко // Фінансове право . - 2013. - № 2. - С. 18-20. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fp_2013_2_8

54. Сагайдак І. С., Биховченко В. П. Щодо цільового використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища //Ефективна економіка. – 2020. – №. 3.

55. Самусевич Я. В., Солодуха М. В., Теницька І. А. Перспективи реформування екологічного податку в Україні в умовах євроінтеграції / Сучасні тенденції розвитку обліку, контролю й аналізу в умовах євроінтеграції: монографія / за заг. ред. Т.Г.Савченко, І.М.Бурденко. Суми : Ярославна, 2019. 203 с. С. 183–197.

56. Самусевич Я. В., Теницька І. А. Дослідження фіскальних та регулятивних ефектів дії екологічних податків. – 2019.

57. Самусевич Я.В. Проблеми та перспективи використання в Україні зарубіжного досвіду екологічного оподаткування // Науковий вісник НЛТУ України . 2012. №14. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemi-ta-perspektivi-vikoristannya-v-ukrayini-zarubizhnogo-dosvidu-ekologichnogo-opodatkovannya>

58. Сорохан К. А. Вітчизняні реалії екологічного оподаткування //Редакційна колегія. – 2021. – С. 24.

59. Сучек С. Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях / С. Сучек // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. - 2018. - № 3. - С. 85-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2018_3_14.

60. Шевченко І.В. Екологічне оподаткування: зарубіжний досвід та Україна. Стратегічні пріоритети: (науково-аналітичний щоквартальний збірник) / Нац. ін.-т стратегічних досліджень. Київ. 2014. № 2 (31). С. 55–60.

61. Шульга Т. М. Становлення і розвиток екологічного оподаткування в Україні / Т. М. Шульга // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013, № 6-3. – Том 2. – С. 68 – 70. – С. 69.

62. Шульга Т.М. Становлення і розвиток екологічного оподаткування в Україні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013, № 6–3. Том 2. С. 68–70.

63. Яворська Н. П. Екологічне оподаткування в країнах ЄС як інструмент підвищення ефективності екологічної політики / Н. П. Яворська // Підприємництво та інновації. - 2019. - Вип. 10. - С. 114-120. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov_2019_10_19.

64. Якимчук С.А. Екологічний податок як один із основних економічних інструментів природоохоронної діяльності. Економіка. Управління. Інновації. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_90

65. Якуша Я. В. Екологічне оподаткування як інструмент державного регулювання розвитку паливно-енергетичного комплексу / Я. В. Якуша // Таврійський науковий вісник. - 2010. - Вип. 73. - С. 313-322. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tavnv_2010_73_54.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
SUMMARY

Serhiienko Y.O. Environmental taxation: analysis of regulatory effectiveness. Qualifying work of the master. ERI BIEM, Sumy, 2022

The work examines theoretical and practical peculiarities of environmental tax administration in Ukraine and in the world. The main contribution of the research lies in the testing of the hypothesis of existing relationship between them and indicators of environmental protection costs on the basis of panel data analysis for all regions of Ukraine using the regression model in Stata SE and MS Excel. The obtained results allow to improve the methodology of energy taxes according to the foreign experience.

Keywords: environmental taxes, worldwide experience, local budgets, regulatory efficiency, environmental protection costs, regression analysis.

АНОТАЦІЯ

Сергієнко Ю.О. Екологічне оподаткування: аналіз регуляторної ефективності. Кваліфікаційна робота магістра. ННІ БІЕМ, Суми, 2022 р.

У роботі досліджено теоретичні та практичні особливості справляння екологічних податків в Україні та у світі. Основний внесок дослідження полягає у тестуванні гіпотези існуючих взаємозв'язків між сплаченими екологічними податками та сумами понесених витрат на охорону навколишнього середовища на основі панельного аналізу даних для всіх регіонів України з використанням регресійної моделі в Stata SE та MS Excel. Було запропоновано вдосконалення методики функціонування енергетичних податків відповідно до зарубіжного досвіду.

Ключові слова: екологічні податки, світовий досвід, місцеві бюджети, регуляторна ефективність, витрати на охорону навколишнього середовища, регресійний аналіз даних.

ДОДАТОК Б

Підходи науковців до визначення поняття «екологічні податки»

Автор	Запропоноване визначення
Податковий кодекс України	Екологічний податок - це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року.
Н. Дутової, Н. Меджеріної	Відповідно до їх наукової праці, джерелом фінансування заходів, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, підвищення рівня екологічної безпеки життєдіяльності природного середовища є екологічний податок.
М.Мусієнко	Екологічні податки у складі вітчизняної податково-бюджетної системи репрезентовані рентними платежами, платою за землю, збором за геологорозвідку, платежами за спеціальне використання природних ресурсів і екологічним податком (збором за забруднення навколишнього середовища), які є загальнодержавними обов'язковими платежами.
Н. Рибачок	Розглядає екологічні податки не лише як фіскальний платіж, що регулює процеси забруднення навколишнього середовища та використання природних ресурсів, а й як інструмент, що впливає на рівень енергомісткості відтворювальних процесів.
А. Нікітішин	Екологічні податки є одним із джерел фінансів, які спрямовуються на відновлення знищених лісів, різні природоохоронні заходи, ліквідацію забруднення та забезпечення заходів, пов'язаних з охороною природи. Високі ставки податків змушують добувні підприємства запроваджувати технологічні схеми, які забезпечують раціональну і комплексну переробку видобутої сировини.

ДОДАТОК В

Особливості функціонування екологічного оподаткування в Україні

Об'єкти оподаткування	<p>1.Обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами</p> <p>2. Обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти</p> <p>3. Обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання.</p> <p>4. Обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій)</p> <p>5. Обсяги та категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.</p>
Платники податку	<p>суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:</p> <ul style="list-style-type: none"> • викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення; • скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; • розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання); • утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені); • тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.
Базовий період	Календарний квартал
Форма звітності	Форма Податкової декларації екологічного податку затверджена наказом Мінфіну від 17.08.2015 р. № 715 (у редакції наказу Мінфіну від №495 від 13.05.2017 р.), зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 03.09.2015 р. за №1052/27497
Строк подання	протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу
Строк сплати	протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем граничного строку подання податкової декларації; за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів - сума податку може сплачуватися щомісяця в розмірі однієї третьої частини планового обсягу за квартал із перерахунком за результатами базового податкового (звітного) періоду
Порядок сплати	Одним платіжним дорученням

ДОДАТОК Г

Кореляційна матриця взаємозв'язку між екологічними податками та показниками витрат на охорону навколишнього середовища регіонів України за період 2018 - 2020 років

Результативні ознаки	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
(1) ЕП за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю, тис. грн	1.00 0														
(2) ЕП за викиди в атмосферне повітря, тис. грн	0.70 2	1.00 0													
(3) ЕП за викиди в водні об'єкти, тис. грн	0.70 8	0.78 4	1.00 0												
(4) ЕП за розміщення відходів, тис. грн	0.45 7	0.27 3	0.64 1	1.00 0											
(5) ЕП за утворення радіоактивних відходів, тис. грн	0.51 7	0.70 4	0.72 9	0.07 2	1.00 0										
(6) Екологічні податки, тис. грн	0.77 3	0.89 9	0.92 5	0.44 8	0.86 9	1.00 0									
(7) Інші витрати, тис. грн	0.63 4	0.71 5	0.78 9	0.50 1	0.75 3	0.86 5	1.00 0								
(8) Витрати на науково-дослідні роботи, тис. грн	0.33 3	0.18 3	0.34 6	0.30 2	0.24 9	0.31 6	0.45 3	1.00 0							
(9) Витрати на радіаційну безпеку, тис. грн	0.02 5	0.09 1	0.13 4	- 0.04 1	0.17 8	0.12 1	0.09 1	- 0.01 7	1.00 0						
(10) Витрати на збереження біорізноманіття і середовища існування, тис. грн	0.41 9	0.53 3	0.51 9	0.02 8	0.80 2	0.67 8	0.64 7	0.08 9	0.35 2	1.00 0					
(11) Витрати на зниження шумового впливу, тис. грн	- 0.05 1	- 0.06 3	- 0.07 4	- 0.07 6	- 0.00 9	- 0.05 4	- 0.05 6	0.03 8	- 0.03 0	- 0.14 1	1.00 0				

(12) Витрати на захист і реабілітацію ґрунту, тис. грн	0.61 2	0.40 4	0.66 6	0.89 5	0.15 5	0.53 3	0.60 3	0.42 8	- 0.00 6	0.11 4	- 0.06 2	1.00 0			
(13) Витрати на поводження з відходами, тис. грн	0.44 5	0.19 8	0.56 7	0.84 7	0.08 2	0.38 6	0.46 8	0.35 1	0.38 8	0.11 7	- 0.05 4	0.85 7	1.00 0		
(14) Витрати на очищення зворотних вод, тис. грн	0.69 3	0.68 6	0.90 8	0.73 2	0.65 7	0.87 1	0.81 5	0.36 0	0.12 1	0.53 3	- 0.09 2	0.75 7	0.62 7	1.00 0	
(15) Витрати на охорону атмосферного повітря тис. грн	0.45 1	0.42 4	0.55 9	0.79 9	0.06 7	0.45 0	0.51 2	0.32 1	- 0.04 5	0.05 1	- 0.09 4	0.89 8	0.67 5	0.71 9	1.00 0

*ЕП – Екологічний податок